

อภินันทนาการ

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อัจฉรา ศรีพันธ์

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันลงทะเบียน..... 11 เม.ย. 2555
เลขทะเบียน..... 15800739
เลขเรียกหนังสือ.....

P
60
04997
1554

ตำราเรียนนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชาการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต ภาควิชานิเทศศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
พฤษจิกายน 2554

คำนำ

ตำราเรียนนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชา 216401 การสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นวิชาเลือกกลุ่มนิเทศศาสตร์ของหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิตทั้งสามสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยนเรศวร คือ สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชาสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร และสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ซึ่งรายวิชานี้เป็นรายวิชาที่มุ่งเน้นการนำแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนโครงการรณรงค์ทางการพัฒนาของภาคส่วนต่างๆ ของประเทศ และเป็นวิชาที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามทิศทางการพัฒนาของโลก

ตำราเรียนเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งสิ้น 5 บท ดังนี้ บทที่ 1 การสื่อสารเพื่อการพัฒนา บทที่ 2 การพัฒนาอย่างยั่งยืน บทที่ 3 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน บทที่ 4 กรณีศึกษา การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และบทที่ 5 บทสรุป

ผู้เรียนเรียงหัวใจเป็นอย่างยิ่งว่าตำราเรียนเล่มนี้จะมีประโยชน์กับนิสิตที่กำลังศึกษาในรายวิชานี้เพื่อนำไปเป็นฐานในการพัฒนาความรู้ในการวางแผนโครงการรณรงค์เพื่อการพัฒนาและการวิจัยทางด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาต่อไป

อัจฉรา ศรีพันธ์
พฤษจิกายน 2554

สารบัญ

บทที่

หน้า

1 การสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	1
บทนำ.....	1
การสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	1
กระบวนการทัศน์การครอบงำ	2
กระบวนการทัศน์พึงพา.....	9
กระบวนการทัศน์ใหม่	11
สรุปความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์การสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอยุคต่างๆ.....	20
2 การพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	22
บทนำ.....	22
ที่มาและความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	22
แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	24
แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมุมมองของตะวันตก	26
แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมุมมองของตะวันออก	27
ด้วยนิร្អตภัยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย.....	27
การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย.....	28
3 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	34
แนวโน้มของกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	34
การสื่อสารท่ามกลางกระแสท้องถิ่นกิวัตันและโลกาภิวัตัน.....	37
การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน.....	38
การประยุกต์ใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	38
กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	40
การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 กรณีศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	46
กรณีศึกษามูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์.....	46
กรณีศึกษาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ.....	49
กรณีศึกษา SCG eco value.....	52
กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ จำกัด.....	57
กรณีศึกษาการต่อสร้างเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยญี่ปุ่น	61
กรณีศึกษาโครงการเมืองสร้างสรรค์คลองชลางเกชอน ประเทศไทยใต้	65
กรณีศึกษาบริษัท IKEA	67
5 บทสรุป.....	71
สรุปกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	71
ลักษณะเฉพาะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	72
วิธีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญคือ	
การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	72
สรุปกรณีศึกษา.....	73
บรรณานุกรม.....	74

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์ใหม่	12
2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทัศน์ใหม่	15
3 สรุปความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอยุคต่างๆ	20
4 เปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	43
5 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี.....	48
6 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโครงการเมืองอุดสาหกรรม เชียงใหม่.....	51
7 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ SCG eco value.....	56
8 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัทวงศ์พาณิชย์จำกัด.....	59
9 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย.....	64
10 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโครงการเมืองสร้างสรรค์คลองเชก่อน ประเทศไทย.....	67
11 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัท IKEA.....	70

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แบบจำลองข้อมูลข่าวสาร.....	4
2 การสื่อสารสองจังหวะ.....	6
3 แผนปฏิบัติการ 21.....	24
4 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	26
5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	30
6 SCG eco value.....	53
7 แนวคิด SCG eco value	55

บทที่ 1

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

1. บทนำ

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Communication for Development) เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 1960 จากการผสมผสานกันระหว่างความหลากหลายของทฤษฎีและวิธีปฏิบัติ นำมาซึ่งการให้นิยามความหมายที่หลากหลายแต่มีความสับสนในด้านแนวคิด การศึกษาในด้านนี้ไม่ได้มีวิวัฒนาการในลักษณะที่เป็นเส้นตรงที่สิ่งใหม่จะเข้ามาแทนที่สิ่งเดิม หากแต่เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นท่ามกลางความหลากหลายทั้งในด้านแนวคิด ทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีหลักทางด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาและการวิพากษ์กระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาในยุคต่างๆ

2. การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารและแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนา ดังนั้นกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาจึงเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับกระบวนการทัศน์การพัฒนาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถสรุปพัฒนาการของกระบวนการทัศน์การพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ 3 ยุค ดังนี้ (กาญจน์ แก้วเทพและคณะ, 2543)

2.1 กระบวนการทัศน์การครอบงำ/กระบวนการทัศน์การทำสังคมให้ทันสมัย (Dominant/ Modernistic Paradigm) เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษ 1960 - 1970 ที่เน้นเรื่องการพัฒนาประเทศโลกที่สามให้มีความทันสมัยตามแบบตะวันตก

2.2 กระบวนการทัศน์การทำพึ่งพา (Dependency Paradigm) เป็นกระบวนการทัศน์ที่ต้องแย่งกระบวนการทัศน์การทำให้ทันสมัย โดยมีความคิดว่าการพัฒนาความทันสมัยนั้นเป็นกระบวนการนำประเทศโลกที่สามไปพึ่งพาประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว

2.3 กระบวนการทัศน์ใหม่ (Alternative/ Another Development/ Multiplicity Paradigm) เป็นกระบวนการทัศน์ที่เริ่มต้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 1980 มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่มีชื่อเรียกหลายชื่อแต่มีจุดร่วมเดียวกันคือ การปฏิเสธกระบวนการทัศน์ครอบครัวหลัก (Dominant Paradigm) อย่างสิ้นเชิง และเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่รากฐานและสร้างคำนิยามการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ตลอดจนได้เสนอทัศนะใหม่ที่ห้ามายว่า การพัฒนาไม่จำเป็นต้องมี

เพียงกระบวนการทัศน์เดียวที่ใช้กันอย่างเป็นสากลทั่วโลก แต่ทว่าในแต่ละแห่งอาจจะมีกระบวนการทัศน์ที่หลากหลายของตนเอง (Multiplicity Paradigm)

เนื่องจากแนวคิดเรื่องการพัฒนาไม่ใช่เป็นเพียงแนวคิด แต่เป็นแนวคิดที่มีวิธีการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการปฏิบัตินั้นต้องการเงื่อนไขและกลไกทางสังคมหลายประเททเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้การสื่อสารเข้าไปมีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ อาจกล่าวได้ว่า “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่าง “การสื่อสาร” และ “การพัฒนา” นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการทัศน์การพัฒนาเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยการศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในกระบวนการทัศน์ยุคแรกจะมุ่งความสนใจไปที่การพัฒนาประสิทธิภาพและศักยภาพของการสื่อสารสมัยใหม่ให้อีกขั้นต่อจากการพัฒนาต่างๆ ที่มามาในกระบวนการทัศน์ยุคหลัง จึงมีการตั้งคำถามนำการศึกษาแบบใหม่มากมาย เช่น การสื่อสารเพื่อการพัฒนานั้นเป็นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของใคร และเป็นการสื่อสารโดยใคร ถึงใคร เป็นต้น (กาญจนा แก้วเทพและคณะ, 2543)

3. กระบวนการทัศน์การครอบงำ (Dominant/ Modernistic Paradigm)

โดยในยุคแรกที่ทฤษฎีการพัฒนาเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ หรือที่เรียกว่า กระบวนการทัศน์การพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (Economic Oriented Paradigm) นั้นเอง โดยในกระบวนการทัศน์การพัฒนานี้ ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization) ทฤษฎีกระจายการพัฒนา (Development Diffusion Theory) ทฤษฎีลำดับขั้นของการเจริญเติบโต (Stage of Growth) ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ซึ่งมีกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักคือ กระบวนการทัศน์การทำสังคมให้ทันสมัย (Modernistic Paradigm) (เกศินี จุฑาวิจิตรา, 2548)

3.1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์การครอบงำ (Dominant/ Modernistic Paradigm)

Jan Servaes ได้ปะมวลลักษณะของกระบวนการทัศน์การครอบงำไว้ 4 ประการ ดังนี้ (Servaes, 1996)

- 1) การพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มีลักษณะเป็นเส้นตรงก้าวหน้าแบบขั้นบันได ไม่มีกระบวนการการย้อนกลับ

2) การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ใหม่ของสถาบันทางสังคม

3) กระบวนการพัฒนานี้แต่ละสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นขั้นๆ อย่างชัดเจน

4) สาเหตุของความด้อยพัฒนาเกิดจากปัจจัยภายใน (Endogenous Factors)

ดังนั้นในการพัฒนาจำเป็นต้องนำปัจจัยจากภายนอกเข้ามาช่วยสนับสนุนส่วนที่ก้าวหน้า (Modern Sectors) และสร้างความทันสมัยให้แก่สังคมในส่วนที่ยังล้าหลังอยู่

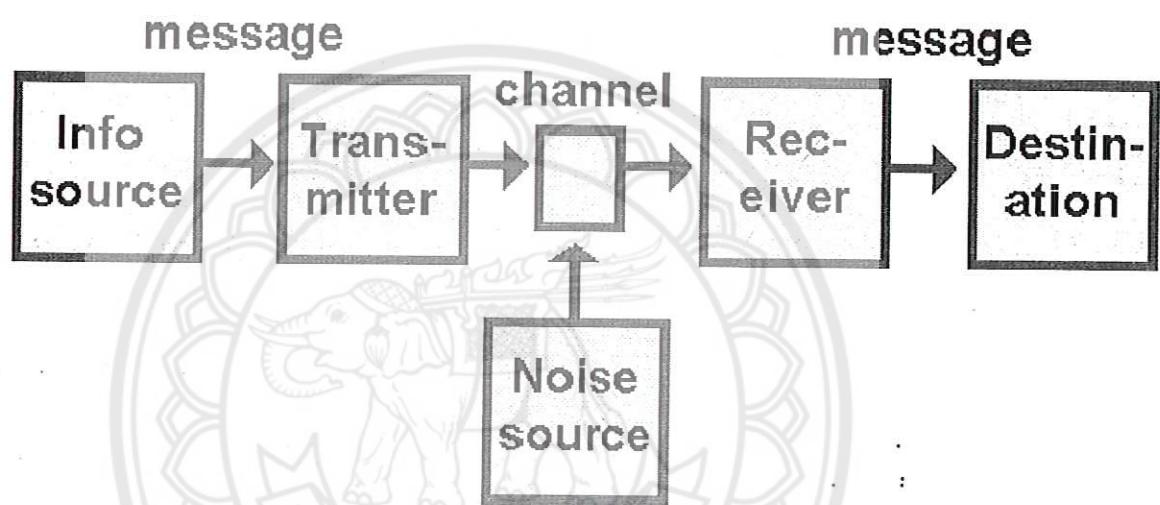
3.2 บทบาทของการสื่อสารต่อการพัฒนา

จากแนวคิดการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการทัศน์การครอบงำมองว่า "การพัฒนา" เป็นแนวคิดใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อนในสังคมนั้นๆ จึงถูกนำเข้าไปในสังคมแบบดังเดิม โดยมีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มระดับรายได้ของบุคคล การปรับปรุงผลิตภัณฑ์โดยใช้วิธีการที่ทันสมัย เป็นต้น โดยการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตต่างๆ เช่น การเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรจากที่ใช้แรงงานคน แรงงานสัตว์มาเป็นการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การเปลี่ยนจากการเพาะปลูกโดยใช้ปุ๋ยธรรมชาติมาใช้ปุ๋ยเคมี เป็นต้น

กระบวนการทัศน์การครอบงำนี้ การสื่อสารจะเข้ามามีบทบาทในการเป็นทั้งตัวบ่งชี้ (Indicators) ระดับความทันสมัยและการพัฒนาของสังคม และเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยกระบวนการทัศน์นี้เชื่อว่าสังคมยิ่งพัฒนาขึ้นเมื่อมีการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทต่างๆ มาขึ้น และการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดแนวคิดการพัฒนาไปสู่ประชาชน เพราะความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนานี้จะมีอยู่เฉพาะในกลุ่มนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น บุคคลเหล่านี้จึงจำเป็นต้องถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ดังกล่าวไปยังประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งยังเป็นผู้ขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการพัฒนา ดังนั้นแบบจำลองการสื่อสารที่นำมาใช้จึงเป็นแบบจำลองการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร (Transmission Model) ซึ่งเป็นแบบจำลองการสื่อสารที่เน้นการให้ลงของข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเพียงทางเดียว (One Way Communication) โดยผู้ส่งสารมีความตั้งใจที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงในฝ่ายผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว ประสิทธิผลของการสื่อสารแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับบริมาณการเปิดรับข่าวสารของผู้รับสาร กล่าวคือ หากมีการเปิดรับข่าวสารปอยครั้ง แนวคิดการพัฒนาต่างๆ ก็จะถูกถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐไปยังประชาชน (กานุจนา แก้วเทพและคณะ, 2543)

แบบจำลองการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร (Transmission Model) เป็นแบบจำลองที่ Shannon และ Weaver พัฒนาขึ้นในปี (1949) เพื่อเป็นต้นแบบของกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารโดยเป็นแบบจำลองการสื่อสารที่มีองค์ประกอบดังนี้

- 1) แหล่งข้อมูลข่าวสาร (Information Source) ซึ่งเป็นผู้ผลิตข้อมูลข่าวสาร
- 2) เครื่องส่งสาร (Transmitter) ซึ่งเป็นเครื่องในการเข้ารหัสสาร
- 3) ช่องทางการสื่อสาร (Channel)
- 4) เครื่องรับสาร (Receiver) ซึ่งเป็นเครื่องในการถอดรหัสสาร
- 5) จุดหมายปลายทาง (Destination) ผู้รับสารที่รับสารในรูปของข้อมูลข่าวสาร
- 6) สิ่งรบกวนการสื่อสาร (Noise)

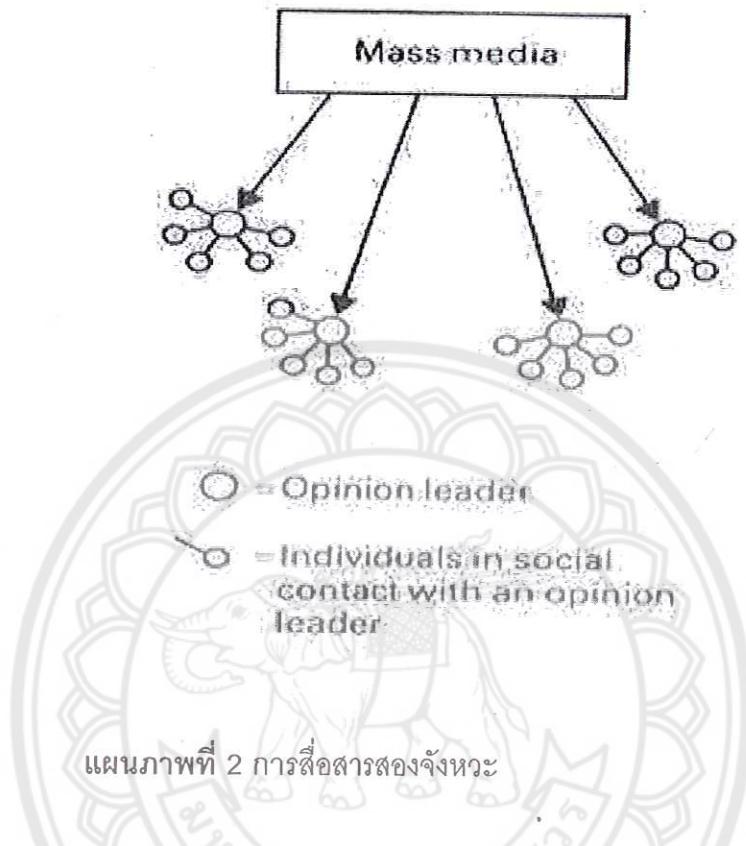
แผนภาพที่ 1 แบบจำลองข้อมูลข่าวสาร (Transmission Model)

นักวิชาการด้านการสื่อสารที่สำคัญที่เป็นตัวแทนแนวความคิดในการสื่อสารเพื่อการพัฒนากระแสหลัก คือ Daniel Lerner (1958) ในหนังสือของเขาก็คือ The Passing of the Traditional Society ซึ่งมิติที่ Lerner ให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ ค่านิยมของสังคมและทัศนคติของบุคคล ซึ่งเขาได้อธิบายว่าในท้ายที่สุดแล้วสังคมประเพณีต่างๆ อันได้แก่ สังคมด้อยพัฒนา ทั้งหลายก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยอาศัยเส้นทางที่สังคมพัฒนาแล้วทั้งหลายได้เคยเดินผ่านมาในกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีมาเป็นสังคมทันสมัยนี้ ปัจจุบันบุคคลก็ต้องเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมมาเป็นคนที่ทันสมัยด้วย เช่น มีความคิดกว้างๆ ว่าง มีวิธีคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ รู้จักการคิดในบทบาทของคนอื่นได้ (Empathic Understand) เป็นต้น (กาญจนฯ แก้วเทพและคณะ, 2543)

Lerner ได้ระบุถึงตัวแปรต่างๆ ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคล และสังคมดังกล่าว โดยในตัวแปรต่างๆ เหล่านี้ การเปิดรับสื่อมวลชน (Media Exposure) โดยเชื่อว่า การเปิดรับสื่อใหม่ๆ โดยเฉพาะสื่อจากต่างประเทศ หรือการประยุกต์ใช้สื่อจะช่วยให้ประเทศก้าวไปสู่สังคมสมัยใหม่ เพราะการสื่อสารระหว่างประเทศนั้นเป็นช่องทางในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่สามารถสร้างความทันสมัยทางเศรษฐกิจ การเมืองได้ นอกจากนี้ยังมีตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลและสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมือง (Urbanization) อัตราการรู้หนังสือ (Literacy) รายได้ต่อหัวที่เพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้นงานวิจัยด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในยุคแรกๆ จึงมุ่งเน้นการหาความสัมพันธ์ และบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อตัวแปรเหล่านี้ เช่น บทบาทของการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน กับการเพิ่มอัตราการรู้หนังสือ เป็นต้น

นักวิชาการท่านที่สองคือ E.M. Rogers ที่สนใจค่านิยมความคิดและความมุ่งมั่นในการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน Rogers มีความสนใจในแนวคิดที่เรียกว่า “นวัตกรรม (Innovation)” ซึ่งเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น วัสดุอุปกรณ์ใหม่ๆ ลิ้งประดิษฐ์ใหม่ๆ เป็นต้น และนามธรรม เช่น ความคิดใหม่ วิธีการพัฒนาใหม่ เป็นต้น Rogers สนใจว่า “นวัตกรรม” เหล่านี้ พร้อมเข้าไปในสังคมหนึ่งๆ ได้อย่างไร และ Rogers ได้เสนอแนวคิดการแพร่กระจายนวัตกรรมในหนังสือ Diffusion of Innovations (1962) ว่า การถ่ายทอดแนวคิดใหม่ๆ จากสื่อมวลชนตรงไปยังประชาชนนั้นไม่สามารถจะรับประทานผลลัพธ์สำเร็จได้ หากแต่การแพร่กระจายนวัตกรรมไปสังคมใดๆ จำเป็นต้องใช้แบบจำลองสองจังหวะ (Two-Step Flow of Information) กล่าวคือ ต้องจัดให้ “ข่าวสาร” ให้จากสื่อมวลชนไปยังกลุ่มผู้นำความคิดในชุมชน (Opinion Leaders) เป็นจังหวะแรก จากนั้นจึงเป็นการให้จังหวะที่สองจากกลุ่มผู้นำความคิดไปยังมวลชนอีกทอดหนึ่ง ความจำเป็นที่จะต้องใช้แหล่งข่าวสาร 2 ชนิดนี้เนื่องมาจากแหล่งข่าวแต่ละอย่างต่างทำหน้าที่ได้เฉพาะตัว เช่น สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ได้เพียงถ่ายทอดด้วยโน้มน้าวด้วยข้อมูลเท่านั้น หากทว่าในขั้นตอนของการตัดสินใจลงมือปฏิบัติหรือการใช้นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องไปอย่างยาวนานจำเป็นต้องอาศัยคำแนะนำ และการสนับสนุนจากสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มผู้นำในชุมชนท่องถิ่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารสองจังหวะของ P.F Lazarsfeld, B. Berelson และ H. Gaudet (1944) ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 การสื่อสารสองจังหวะ

Two-step flow model

แผนภาพที่ 2 การสื่อสารสองจังหวะ

แม้ว่าในแบบจำลองของ Rogers จะมีการผนวกส่วนประกอบของห้องถิน เช่น กลุ่มผู้นำ ชุมชนห้องถินเข้ามาอยู่ในรูปแบบจำลองการสื่อสารแล้วก็ตาม แต่โดยพื้นฐานของแนวคิดของ Rogers ที่มีต่อการสื่อสารนั้นยังไม่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ยังเน้นการวางแผนการพัฒนาจาก เจ้าน้ำที่รัฐที่อยู่เบื้องบน (Top- Down) ที่วางแผนจากส่วนกลางแล้วถ่ายทอดแนวคิดลงมาสู่ ประชาชนผู้รับสาร (กาญจนา แก้วเทพและคณะ, 2543)

นอกจากสองท่านที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีนักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอีกท่านหนึ่ง คือ Wilbur Schramm ได้นำเสนอบทบาทของการสื่อสารมวลชนที่มีต่อการพัฒนาประเทศเอาไว้อย่าง ชัดเจนในหนังสือชื่อ Mass Media and National Development (1964) โดยมองว่าการพัฒนาเป็น กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ต้องเริ่มจากเบื้องบนเป็นอันดับแรกแล้วจึงค่อยเลื่อนให้ลงมาสู่ ประชาชนชั้นล่าง (Top- Down Approach) กระแสการไหลของแนวคิดการพัฒนานี้มีทิศทางเดียว เท่านั้น

นอกจากนั้น Schramm ยังเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวมเริ่มมาจาก การที่ปัจเจก บุคคลแต่ละคนและสถาบันต่างๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงตัวเองไปทีละเล็กละน้อย เมื่อส่วนใหญ่หรือ

เกือบทั้งหมดเปลี่ยนแปลงไป สังคมโดยรวมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่กลไกในการเปลี่ยนแปลง ปัจเจกบุคคลที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดก็คือ สื่อมวลชนนั่นเอง

แนวคิดเรื่องการพัฒนา และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เป็นกระบวนการทัศน์หลักนี้ได้ถูกนำไปใช้ในการปฏิบัติในประเทศด้วยพัฒนาแบบทุกประเทศที่อยู่ในค่ายของโลกทุนนิยมเสรีในช่วง พศวรรษ 1950-1970 ควบคู่ไปกับแผนการพัฒนาประเทศด้วยการระดมสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เชื่อม ไฟฟ้า เป็นต้น และการขยายตัวของสื่อมวลชนสมัยใหม่ เช่น หนังสือพิมพ์ ภาระยันตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ตามไปด้วย ซึ่งสื่อสมัยใหม่เหล่านี้ได้ช่วยในการเผยแพร่องค์ความรู้ การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่ทันสมัย พร้อมๆ กับการที่มีการนำโครงการพัฒนาต่างๆ เข้าไปในชนบท โดยในด้านการสื่อสารมวลชนมีการค้นคว้าวิจัยอย่างมากมายว่าจะใช้สื่อสมัยใหม่มาสนับสนุนช่วย โครงการพัฒนาต่างๆ ได้อย่างไร

กล่าวโดยสรุป กระบวนการทัศน์การครอบงำ (Dominant/ Modernistic Paradigm) มีลักษณะ สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนชนบทให้เป็นเมือง (Urbanization) การเปลี่ยนเกษตรให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) โดยใช้กลยุทธ์แบบเข้าแทนที่ด้วยการกวาดล้างสิ่งเก่าๆ ที่เชื่อว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมด้อยพัฒนาที่มีอยู่ให้หมดไป และแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ๆ (Substitution) ในกรณีหน่วยงานรัฐ จะเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลง กระบวนการทัศน์นี้เรียกว่า กระบวนการทัศน์การพัฒนาภาระแสลงลักษณะ โดยแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการการพัฒนาแบบจากบนลงล่าง (Top-down) จากรัฐบาลสู่ประชาชน กล่าวคือรัฐบาล และหน่วยงานรัฐต่างๆ จะเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาในทุกด้านซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญแล้วจึงสื่อสารนโยบายและแผนการพัฒนาต่างๆ ไปสู่ประชาชนโดยใช้การสื่อสารแนวตั้ง (Vertical Communication) และระบบการสื่อสารที่รวมศูนย์ (Centralization) ผ่านสื่อกระจายเสียง (Broadcasting) ในลักษณะของการสื่อสารจะมีลักษณะเป็นทางเดียว (One-Way Communication) โดยมีเป้าหมายเพื่อโน้มน้าวซักจุ่งใจประชาชนให้มีความคิดเห็นสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศของภาครัฐ ตลอดจนเข้าร่วมในโครงการการพัฒนาต่างๆ ของรัฐบาลซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก

3.3 ข้อวิจารณ์กระบวนการทัศน์หลักเรื่องการพัฒนาและการสื่อสาร

หลังจากประเทศโลกที่สามทั้งหลายได้นำแนวคิดของกระบวนการทัศน์การทำให้ทันสมัย (Modernistic Paradigm) "ไปปฏิบัติได้ประมาณ 2 พศวรรษ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงไม่เป็นไปตามที่นักวิชาการด้านการพัฒนาคาดหวังไว้ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีได้ถูกแบ่งส่วนระหว่างคนรวยกับคนจนขยายช่องว่างมากขึ้น และ

ถึงแม้ว่าจะมีความทันสมัยทางด้านวัฒนาการขึ้นแต่ขาดการพัฒนาสถาบันสังคมต่างๆ ทางสังคมติดตามมา อาจกล่าวได้ว่ามีความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา (Modernization without Development) ทำให้เกิดปัญหาสังคมใหม่ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการล้ม塌อยของชนบท ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เป็นต้น

ท่ามกลางปervasification ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการทัศน์การทำให้ทันสมัย (Modernistic Paradigm) ในหลายประเด็น ดังนี้ (กาญจนฯ แก้วเทพ, 2543)

1) แนวคิดการพัฒนาแบบการทำให้ทันสมัยนั้นมีลักษณะที่ถือกรอบการพัฒนาจากชาติใดชาติหนึ่งเป็นศูนย์กลาง แล้วขยายออกไปยังประเทศอื่นๆ โดยมีลักษณะเป็นแบบจำลองการพัฒนาขึ้นต่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นแผนปฏิบัติของกระบวนการทัศน์นี้ ประเทศตะวันตกเดຍดลงใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเยอรมันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมื่อใช้ได้ผลกับประเทศเยอรมันก็จะจัดทำขึ้นมาเป็นแบบจำลองและคาดหวังว่าจะใช้ได้กับประเทศทุกประเทศ โดยละเอียดความแตกต่างอย่างมหภาคระหว่างสังคมเยอรมันกับสังคมในประเทศโลกที่สาม

2) การพัฒนาแบบกระแสหลักนี้ให้ความสนใจแต่ มิติเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว โดยละเอียดที่อื่นๆ ของสังคม นอกเหนือนี้มิติทางเศรษฐกิจที่สนับสนุนก็เป็นมิติเชิงปริมาณเท่านั้น ก่อให้เกิด สนใจแต่ตัวเลขอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ประชาชาติ โดยมีได้สนใจกับเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น การพัฒนาปรับปรุงชีวิตตนเอง เสริมภาพในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการเรียนรู้ เป็นต้น

3) นอกจากการวิจารณ์แนวคิดเรื่องการพัฒนาแล้ว ก็ยังมีข้อวิจารณ์มาถึงแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือของการพัฒนาในหลายแง่มุม เช่น Bordenave (1977) ได้ตั้งคำถามต่อกระบวนการทัศน์กระแสหลักของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาว่า “แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าการกระทำและพฤติกรรมที่ประชาชนผู้รับสารกำลังกระทำอยู่นั้นเป็นพฤติกรรมที่ผิดและต้องพัฒนา ดังนั้นผู้ส่งสารจึงต้องมีเป้าหมายที่จะใช้การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวซักจุ่งใจผู้รับสารให้เปลี่ยนพฤติกรรมและเชื่อว่าด้วยปริมาณข่าวสารที่มีปริมาณมากพอและมีประสิทธิภาพจะสามารถเปลี่ยนแปลงการกระทำและพฤติกรรมของผู้รับสารได้อย่างแน่นอน การโน้มน้าวซักจุ่งใจด้วยสื่อสารใหม่นั้นจะสามารถเอาชนะความเชื่อและครองเนื้อหาข้อมูลข่าวสาร

Bordenave ให้ข้อสรุปว่าเป้าหมายและวิธีการสื่อสารแบบที่เป็นทางเดยวนั้นได้พิสูจน์ประสิทธิภาพของตนเองแล้วว่าในกรณีส่วนใหญ่จะประสบความล้มเหลว เนื่องจากข้อมูลข่าวสาร

ใหม่ๆ ไม่สามารถเอาชนะความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่ประชาชนยึดถือมาอย่างนานได้ โดยความล้มเหลวนี้เกิดจากการที่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะแสดงหลักนี้ไม่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลได้ตั้งคำถาม ดังนั้นเมื่อเรื่องราวข้อมูลข่าวสารสองระบบที่ขัดแย้งกันและจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกเพียงอย่างเดียว ประชาชนจึงมักเลือกอยู่กับความคิดเก่าที่คุ้นเคยมากกว่าจะเลือกสิ่งใหม่ที่ไม่คุ้นเคย

4) แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะแสดงหลักมักจะมีแนวโน้มสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาจะแสดงหลักซึ่งสนใจแต่ มิติเชิงปริมาณของการสื่อสารเท่านั้น เช่น สนใจแต่ปริมาณการเปิดรับสาร แต่มองข้ามความสำคัญของมิติเชิงคุณภาพของการเปิดรับสารก็ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน จากข้อวิพากษ์วิจารณ์ Bordenave จึงเสนอว่า จำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบการสื่อสารของชุมชนเลี้ยงใหม่ โดยเขาต้องข้อสังเกตว่า เพราะเหตุใดการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) จึงใช้ได้ผลมากกว่าการสื่อสารมวลชน ดังนั้นหากผู้ดำเนินงานพัฒนาต้องการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและการกระทำการของประชาชนอย่างแท้จริงแล้วก็ต้องเรียนรู้และนำเอาหลักการบางอย่างจากกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลมาใช้ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มแรกต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการสื่อสารที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ฝ่ายของผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียวตามแบบจำลองเชิงการถ่ายทอด (Transmission Model) มาเป็นเป้าหมายที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย ทั้งด้านผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องปรับเปลี่ยนเข้าหากันตามแบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) ซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายของการสื่อสารคือ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ดังนั้นในกระบวนการสื่อสารจะต้องมีการสร้างกลไกที่จะเอื้ออำนวยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการสร้างกระบวนการทัศน์ในเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ต่อไป

4. กระบวนการทัศน์พึ่งพา (Dependency Paradigm)

4.1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์พึ่งพา (Dependency Paradigm)

Servaes “ได้ประมวลลักษณะของกระบวนการทัศน์พึ่งพา”ไว้ 4 ประการ ดังนี้ (Servaes, 1996: 83)

1) การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วที่เรียกว่าประเทศศูนย์กลาง (Central) และประเทศด้อยพัฒนาที่เรียกว่าประเทศรอบนอก (Peripheral)

2) อุปสรรคกีดขวางการพัฒนาที่สำคัญส่วนใหญ่ของบรรดาประเทศรอบนอกนั้น เกิดจากปัจจัยภายนอกซึ่งได้แก่ความสัมพันธ์แบบเพียงพาและเอาเปรียบของประเทศศูนย์กลาง

3) เนื่องจากการคุตดชั้นความมั่งคั่งจากประเทศรอบนอกไปหล่อเลี้ยงประเทศศูนย์กลาง ดังนั้นความเจริญก้าวหน้าของประเทศที่พัฒนาแล้วจึงเกิดมาจากการความด้อยพัฒนาของประเทศรอบนอกนั้นเอง

4) หากประเทศรอบนอกต้องการที่จะพัฒนาตนเองอย่างแท้จริงก็จำเป็นต้องตัดขาดตัวเองออกจากประเทศศูนย์กลาง ออกจากเศรษฐกิจระบบตลาดโลกและต้องมีนโยบายการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) แทนการเพียงพา

4.2 บทบาทของการสือสารต่อการพัฒนา

ในกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบเพียงพา แบ่งได้เป็น 2 สำนักคิดที่กล่าวถึงเรื่องบทบาทของการสือสารในการพัฒนาที่มีจุดว่ามกันคือการให้ความสนใจในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมในการให้ผลลัพธ์ของข่าวสารของข่าวสารระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ดังนี้ (Servaes, 1991)

1) สำนักวัฒนธรรมนิยม (Culturalist) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการสือสารและอุดมการณ์ งานวิจัยของนักวิชาการสำนักนี้ เช่น Tunstall, Varis ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากการให้ผลลัพธ์ของข่าวสารที่มีลักษณะไม่เสมอภาคระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนาและพบว่าข้อมูลข่าวสารจากประเทศศูนย์กลางเท่านั้นที่ให้ผลลัพธ์ไปสู่ประเทศรอบนอก และถูกมองเป็นอุปสรรคปิดกั้นไม่ให้การให้ผลลัพธ์ของข่าวสารในระหว่างประเทศด้อยพัฒนาด้วยกัน แม้ว่าจะมีเขตแดนใกล้ชิดกันก็ตาม

2) สำนักเศรษฐกิจการเมือง (Political Economy) นักวิชาการที่สำคัญของสำนักนี้คือ Schiller ซึ่งชี้ให้เห็นจากผลงานวิจัยว่า การชูดรีดและเอาเปรียบทางด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศนั้นแยกไม่ออกจากการครอบงำด้านการสือสารและวัฒนธรรม ดังนั้นประเทศศูนย์กลางจึงต้องทำให้ประเทศรอบนอกมาพึ่งพาตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านผลผลิตของสื่อ และเนื่องจากการสือสารเป็นสินค้าด้านอุดมการณ์ ดังนั้นเมื่อประชาชนในโลกที่สามเปิดรับข่าวสารและความบันเทิงจากโลกตะวันตก จึงรับเขามาตรฐาน ค่านิยม และอุดมการณ์ต่างๆ จากโลกตะวันตกจึงรับเขามาตรฐาน ค่านิยม และอุดมการณ์ต่างๆ จากโลกตะวันตกมาด้วย ในทางกลับกันเมื่อประชาชนในโลกที่สามตกลอยู่ใต้ค่านิยมอุดมการณ์ของโลกตะวันตกก็ต้องซื้อสินค้าจากโลกตะวันตกมากขึ้น

4.3 ข้อวิจารณ์กระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Paradigm)

กระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Paradigm) เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านกระบวนการทัศน์การทำให้ทันสมัย (Modernistic Paradigm) ซึ่งมีข้อวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการทัศน์นี้อยู่ 2 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้ (Sarvaes, 1989)

1) กระบวนการทัศน์นี้ได้กล่าวโทษว่าอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาประเทคโนโลยีมาจากปัจจัยภายนอก คือ การเอรัดอาเบรียบประเทศรอบนอกของประเทศศูนย์กลาง ดังนั้น กระบวนการทัศน์นี้จึงมองข้ามอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น โครงสร้างชนชั้นภายในประเทศโลกที่สาม ปัญหาการคอร์ปชั่น ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เป็นต้น

2) หากพิจารณาโดยผิวเผินแล้วทั้งสองกระบวนการทัศน์มีลักษณะขัดแย้งกัน แต่ในความจริงแล้วแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของกระบวนการทัศน์ทั้งสองนั้นแทบจะไม่แตกต่างกันเลย เนื่องจากทั้งสองกระบวนการทัศน์ยังคงเน้นว่า การพัฒนา Kirk คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและยังคงใช้มิติเชิงปริมาณเป็นแนวทางหลักในการศึกษาเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ยังคงเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบบันลั่งล่าง การสื่อสารทางเดียวและวางแผนจากส่วนกลางเช่นเดียวกับกระบวนการทัศน์การพัฒนาจะแสดงลักษณะของ

5. กระบวนการทัศน์ใหม่ (Alternative/ Another Development/ Multiplicity Paradigm)

5.1 การปรับเปลี่ยนความหมายของการพัฒนา

กระบวนการทัศน์การพึ่งพา (Dependency Paradigm) นั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อมีเป้าหมายที่จะตอบโต้วิพากษ์วิจารณ์กระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบทำให้ทันสมัย (Modernistic Paradigm) เป็นการเฉพาะดังนี้เนื้อหาของกระบวนการทัศน์การพึ่งพาจึงมีลักษณะเป็นตรงกันข้ามกับกระบวนการทัศน์กระแสหลักเกือบทั้งหมด ทั้งในด้านการวิเคราะห์สาเหตุของความด้อยพัฒนา วิธีการที่จะแก้ไขความด้อยพัฒนา ส่วนกรอบวันทัศน์ใหม่ที่มีข้อเรียกหลากหลาย เช่น กระบวนการทัศน์ทางเลือก กระบวนการทัศน์ที่หลากหลาย กระบวนการทัศน์อื่น เป็นต้น (Alternative/Another Development/ Multiplicity Paradigm) แต่ในที่นี้จะใช้คำว่า กระบวนการทัศน์ใหม่ ซึ่งมีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างไปจากกระบวนการทัศน์การพึ่งพา โดยมีข้อเสนอใหม่ในการพัฒนาอย่างมากมาย แต่มีจุดเดิมทั้งพื้นฐานของทุกแนวคิดในกระบวนการทัศน์นี้ คือ (กาญจนฯ แก้วเทพ, 2543)

1) กระบวนการทัศน์ใหม่ เชื่อว่ามีสูตรสำเร็จอย่างเดียวของการพัฒนาที่สามารถจะใช้ได้ผลในทุกสังคม และมีความเชื่อในความหลากหลายของแนวคิดในการพัฒนาซึ่งสังคมแต่ละสังคมสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยตอบคำถามในเรื่องเป้าหมายของการพัฒนาว่าสังคม ชุมชนท้องถิ่นจะพัฒนาไปเพื่ออะไร ในรูปแบบใด แล้วจึงกำหนดแนวคิดการพัฒนาในแต่ละแห่งที่ไม่จำเป็นต้อง

เหมือนกัน กล่าวคือกระบวนการทัศน์การพัฒนานี้ลดความเป็นสาгал (Universalistic) ของแนวคิดการพัฒนาให้น้อยลง และเพิ่มลักษณะเป็นท้องถิ่น (Localistic) ให้มากขึ้น ดังนั้นในบางสังคมอาจจะถือเอาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัย แต่บางสังคมอาจจะกำหนดให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นปัจจัยก็ได้

2) วิธีการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์ใหม่มีความหลากหลาย และไม่มีสูตรสำเร็จของการบรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกัน

3) นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงในด้านแนวคิดและแนวทางในภาคปฏิบัติของ การพัฒนาแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปสู่วิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแบบจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) นักวิชาการที่สนใจกระบวนการทัศน์ใหม่พบว่า นอกจากเนื้อหาสาระทางวิชาการของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงแล้ว เครื่องมือของการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย นักวิชาการหลายท่านที่ได้เสนอลักษณะสำคัญของกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบใหม่ ดังตารางที่ 1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์ใหม่

ตารางที่ 1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์ใหม่ (Servaes, 1996; Rogers, 1976; Nerfin, 1977)

ประเด็นในการพัฒนา	ลักษณะของการพัฒนา
1. สาเหตุของความด้อยพัฒนา	ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นสาเหตุของความด้อยพัฒนาร่วมกัน
2. การศึกษาเรื่องการพัฒนา	1. การศึกษาเรื่องการพัฒนาจำเป็นต้องศึกษา การพัฒนาประเทศทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก และความสัมพันธ์ภายในประเทศ 2. การศึกษาการพัฒนานั้น ควรจะให้ความสนใจกับเนื้อหาของการพัฒนาให้มากขึ้นแทนที่การสนใจแต่เพียงรูปแบบสูตรสำเร็จของการพัฒนา
3. แบบจำลองการพัฒนา	1. ไม่มีแบบจำลองสาгалสำหรับการพัฒนา แต่ละสังคมต้องพัฒนา根據หลักการพัฒนาสำหรับตนเองขึ้นมาเอง

ตารางที่ 1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์ใหม่ (ต่อ) (Servaes, 1996; Rogers, 1976; Nerfin, 1977)

ประเด็นในการพัฒนา	ลักษณะของการพัฒนา
4. การจัดสรระและกระจายอำนาจของสังคม	<ol style="list-style-type: none"> ต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเสมอภาคอยู่ติดรวม การวางแผนการพัฒนาต้องมีลักษณะกระจายอำนาจและมุ่งเน้นการนำทรัพยากรจากห้องถินมาใช้ในกระบวนการการพัฒนา
5. การมีส่วนร่วมของประชาชน	<ol style="list-style-type: none"> ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตามเงื่อนไขทั้งในระดับการวางแผนและการดำเนินการ
6. แนวความคิดในการพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> ต้องปราศจากแนวคิดใหม่และแนวความคิดเก่าในการพัฒนาเข้าด้วยกันโดยไม่แต่ละชุมชนห้องถินจะมีการใช้แนวความคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป
7. ทิศทางการพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลักซึ่งครอบคลุมทั้งความต้องการทั้งด้านวัตถุและจิตใจ การพัฒนาที่เกิดมาจากการแกนกลางของแต่ละสังคม เกิดมาจากเอกลักษณ์ ค่านิยม และวิสัยทัศน์ของสังคมนั้น (Endogenous) มิใช่เป็นการพัฒนาที่นำเข้าจากสังคมอื่นๆ การพัฒนาจะต้องเพื่อพัฒนาและทั้พยากรทั้งด้านวัตถุ แรงงานบุคคล ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เอง (Self-Reliance)

ตารางที่ 1 ลักษณะของกระบวนการทัศนิใหม่ (ต่อ) (Servaes, 1996; Rogers, 1976; Nerfin, 1977)

ประเด็นในการพัฒนา	ลักษณะของการพัฒนา
7. ทิศทางการพัฒนา	<p>4. การพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุมีผล โดยคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนที่จะจัดการกับการพัฒนาอันนั้น รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยานานถึงคนรุ่นต่อไปด้วย (Ecologically Sound)</p> <p>5. เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ต้องระมัดระวังให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและระดับวัฒนธรรมของท้องถิ่น</p> <p>6. เป้าหมายการพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมมิติทุกมิติทุกด้านของสังคม (Based on Structural Transformations) ทั้งความสัมพันธ์ทางสังคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การแบ่งปันที่ใช้สอยทางสังคม รวมทั้งโครงสร้างอำนาจโดยการจัดระบบให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วม ตัดสินใจและสามารถดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง</p>

5.2 นิยามใหม่และบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่
นักวิชาการด้านการสื่อสารที่ให้คำนิยามและเสนอบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่ ดังตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่

ตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่

นักวิชาการ	นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
Singhal และ Rogers (1989)	การกำหนดบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนานั้นอุปถัมภ์นิยามของ “การพัฒนา” ดังนั้นเมื่อการคำนิยามของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการทัศน์การทำให้ทันสมัยที่เน้นในเรื่องปริมาณของอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชน การแบ่งส่วนความเจริญอย่างยุติธรรมกระบวนการทัศน์ทางเลือก บทบาทการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย จากการสื่อสารแบบเดิมที่มีลักษณะจากบันลงสู่ล่าง การสื่อสารทางเดียว และถูกวางแผนมาจากส่วนกลางมาเป็นการสื่อสารแบบล่างขึ้นบน หรือการสื่อสารในแนวระนาบ การสื่อสารสองทาง และเป็นการสื่อสารที่วางแผนมาจากการท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน
McQuail (1983)	คุณลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามทศนะใหม่ <ol style="list-style-type: none"> มีลักษณะหลากหลาย (Multiplicity) เป็นการสื่อสารขนาดเล็ก (Smallness of Scale) สร้างและใช้อยู่ในท้องถิ่นเอง (Locality) “เมื่อลักษณะแข็งตัว ยึดหยุ่น”ได้ “ไม่เป็นสถาบัน (Deinstitutionalization) มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Interchange of Sender-Receiver Roles) เน้นการสื่อสารแนวอนในทุกระดับของสังคม (Horizontality of Communication)
Somavia (1981)	คุณลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามทศนะใหม่ <ol style="list-style-type: none"> การสื่อสารเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์ การสื่อสารเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของชุมชนโดยเน้นที่การมีส่วนร่วม (Participation) และโอกาสที่จะเข้าถึง (Accessibility) การสื่อสารของชุมชน

ตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการ	นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
Somavia (1981)	<p>3. การสื่อสารเป็นโฉมหน้าหนึ่งของกระบวนการศึกษา สื่อมวลชนต้องดำเนินบทบาทในการเป็นสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการให้การศึกษาและอบรมบ่มเพาะประชาชน ดีความ โน้มน้าว ชี้แนะ และอื่นๆ อีกมาก-many things ถือเป็นขีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษา ทั้งนี้</p> <p>4. งานการสื่อสารต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ การปฏิบัติงานของสื่อต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความรับผิดชอบด้านกฎหมายและกฎหมายที่ข้องสังคม</p>
Metta (1977)	<p>เสนอแบบจำลองที่เรียกว่า Communication Model with Active Social Participation ประกอบด้วย</p> <p>1. การจัดระบบทางสังคมสำหรับการสื่อสาร การสื่อสารเป็นงานทางสังคมอย่างหนึ่ง ดังนั้นการดำเนินงานด้านนี้ให้บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างของชุมชน/สังคมนั้นๆ เนื่องจากโครงสร้างของสังคมจะเป็นตัวกำหนด ธรรมชาติและขอบเขตอธิบดีของกระบวนการสื่อสาร ดังนั้นในแต่ละชุมชนจะต้องมีการจัดการ การวางแผน นโยบายเพื่อการประสานงานและการบริหารจัดการด้านการสื่อสาร</p> <p>2. สื่อ (Media) ได้แก่ เครื่องมือต่างๆ ที่จะใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารและการสื่อสารที่เป็นไปตามการประสานงาน</p> <p>3. กระบวนการสื่อสารระดับชาติ (Processing of International Communication) เนื่องจากการสื่อสารเป็นสิทธิทางสังคมที่จะต้องได้รับหลักประกันจากผู้นำของสังคม ดังนั้นจะต้องมีกลไกที่ช่วยให้องค์กรสื่อและผู้รับสารได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาพรวมของสถานการณ์ระดับประเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ</p>

ตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศวรรษใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการ	นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
Metta (1977)	<p>4. กระบวนการสื่อสารระดับนานาชาติ (Processing of International Communication) ความมีองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงข่าวสารและข้อมูลทั้งหลายที่ทำงานตามหลักกฎหมายของชาติและของโลก</p> <p>5. เมล็ดสาร (Message) เป็นข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนจะได้รับและถ่ายทอด เนื้อหาข่าวสารนั้นจะต้องเป็นความจริงไม่บิดเบือน และสามารถให้ภาพการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ถูกต้องเป็นจริง</p> <p>6. ผู้รับสาร (Receiver) ต้องเป็นผู้ที่ต้องมีการศึกษาอย่างเพียงพอและรู้เท่าทันเนื้อหาข่าวสาร ความมีการให้การศึกษาในเรื่องข่าวสารแก่ผู้รับสารเพื่อให้สามารถนายของ การสื่อสาร แทนที่การเป็นเหยื่อของการสื่อสาร</p> <p>7. ผู้รับสารที่มีการรวมกันเป็นกลุ่ม (Organized Audiences) เพื่อให้ผู้รับสารได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารได้มากขึ้น การรับสารเป็นรายบุคคลอย่างโดยเดี่ยวตามลำพัง อาจจะทำให้โอกาสดังกล่าวมีน้อย ดังนั้นกลุ่มผู้รับสารที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นในองค์กร/สถาบัน/กลุ่มต่างๆ เช่น สนับสนุน ชุมชน เกษตรกร ชุมชนทางวัฒนธรรม เป็นต้น จะเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมของการสื่อสารได้มากกว่า</p> <p>8. การศึกษาเพื่อการสื่อสาร (Education for Communication) ในอดีตที่ผ่านมา มั่นระบบการฝึกอบรมในด้านการสื่อสารจะเป็นการศึกษาของผู้ส่งสารเท่านั้น ไม่มีระบบการฝึกอบรมในด้านการสื่อสารให้แก่ผู้รับสารเลย จึงเกิดข้อสงสัยในด้านความรู้ในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังนั้นจึงควรมีการฝึกอบรมในด้านการสื่อสารให้แก่ผู้รับสารด้วย เพื่อให้ผู้รับสารมีความรู้ ความสามารถในการนำเสนocommunication ให้เกิดประโยชน์</p>

ตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทัศนะใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการ	นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
Metta (1977)	<p>จำแนกแยกแยะข้อมูลที่ได้มา และสามารถประเมินบทบาทของสื่อที่มีต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคมได้</p> <p>9. กระบวนการเข้าถึง (Access Process) ประชาชนควรมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน เช่น การเป็นผู้ส่งสารสร้างเนื้อหา ประเมินผลสาร เป็นต้น</p> <p>10. กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation Process) คือ การสร้างกลไกที่สาธารณะจะมีหลักประกันว่าจะสามารถเข้าถึงโครงสร้างของภาคร่างแผนและการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสื่อ ตลอดจนองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้านสื่อด้วย</p> <p>11. องค์กรด้านกฎหมายที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิของผู้รับสาร (Instance of Appeal) เพื่อให้ผู้รับสารได้รับสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในการรับและการส่งข่าวสาร</p> <p>12. หน่วยงานประเมินผลและปรับปรุงสื่อ (Evaluation and Propelling Body) รวมมีการก่อตั้งองค์กรที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อประสิทธิผลและพัฒนาปรับปรุงการสื่อสารให้มีคุณภาพมากขึ้น</p>
Berrigan (1979)	<p>เสนอแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งของการสื่อสารที่มีต่อกระบวนการพัฒนา ดังนี้</p> <p>1. การสื่อสารจะต้องเป็นช่องทางถ่ายทอดข่าวสารทั้งหมดให้ประชาชนได้รับรู้ภาระวางแผนงานของรัฐ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสสำรวจทางเลือกแบบต่างๆ ที่จะมีโทษน้อยที่สุดและมีประโยชน์ที่สุดต่อประชาชนด้วยทัศนะของประชาชนเอง</p> <p>2. การสื่อสารเป็นตัวเรื่องต่อร้อยการสื่อสารในแนวอน (Horizontal Decision -Making) เช่น การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนหนึ่งกับอีกชุมชนหนึ่ง เป็นต้น</p>

ตารางที่ 2 นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในทศนะใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการ	นิยามและบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
Berrigan (1979)	<p>3. การสื่อสารเป็นวิถีทางแห่งการเปิดรับฟังเสียงสะท้อนของประชาชนกลุ่มต่างๆ เพื่อให้โครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และไม่เอื้อประโยชน์กับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง</p> <p>4. การสื่อสารเป็นตลาดเสรีแห่งความคิดเห็นในการเปิดรับฟังทัศนะทางเลือก ข้อคิดเห็นใหม่ๆ จากชุมชน</p> <p>5. การสื่อสารเป็นกลไกในการสร้างกระบวนการพบรบASC แสดงความคิดเห็น การวับฟังข้อเสนอแนะและกระบวนการตัดสินใจ</p> <p>6. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิธีการพัฒนาแบบจากล่างขึ้นบนโดยการสื่อสารสามารถจะมีบทบาทที่น่าที่ได้อย่างหลาภ�性 เชน การรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ และแหล่งทรัพยากรที่จะนำมาแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นจากประชาชนในพื้นที่โดยตรง การเป็นสื่อกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนทัศนะหั้งต่อเรื่องปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาระหว่างสนาซิกภายในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน ระหว่างชุมชนท้องถิ่น หรือระหว่างชุมชนท้องถิ่น กับหน่วยงานรัฐ เป็นต้น</p>

แม้ว่าคำนิยาม เป้าหมาย ปรัชญาและวิธีการของการพัฒนาในกระบวนการทัศนะใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และมีผลทำให้บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย อย่างไรก็ตามในกระบวนการทัศนะใหม่นี้ก็มีไดปฏิเสธความสำคัญและบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อการพัฒนา แต่ต้องเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่เหมือนเดิม (Another Communication) ตลอดจนการสื่อสารรูปแบบนี้อาจจะต้องถูกกำหนดให้มีบทบาทใหม่ที่ต่างไปจากเดิมอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในกระบวนการทัศน์ใหม่มีลักษณะที่หลากหลายและมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าสองกระบวนการทัศน์แรกเป็นอย่างมาก โดยขยายขอบเขตการสื่อสารครอบคลุมสื่อทุกประเภท และมีเป้าหมายในการเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ประชาชนในการที่

จะคิด ตัดสินใจ และดำเนินการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองเป็นอิสระบนพื้นฐานของความเสมอภาคและประชาธิปไตยในการสื่อสาร

5.3 ข้อวิจารณ์กระบวนการทัศน์ทางเลือก (Alternative Paradigm)

แม้ว่ากระบวนการทัศน์ทางเลือกจะเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน แต่ก็ยังคงมีข้อวิจารณ์หลายประการ ดังนี้ (กาญจนा แก้วเทพและคณะ, 2543)

1) กระบวนการทัศน์ทางเลือกมีลักษณะเป็นอุดมคติซึ่งสร้างปูทางมาเป็นแผนงาน กฎธรรมได้ยาก

2) จากลักษณะที่หลากหลายของแนวคิดเรื่องการพัฒนาและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาของกระบวนการทัศน์ทางเลือกทำให้ดูเหมือนว่าในแต่ละชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องสร้างสูตรเฉพาะตัวสำหรับการพัฒนาของตนเองขึ้นมาจนแทนจะหาข้อสรุปรวมหรือแบบแผนทั่วไปไม่ได้เลย บทสรุปหรือบทเรียนจากชุมชนท้องถิ่นหนึ่งจึงอาจจะไม่มีประโยชน์และใช้กับชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ

3) แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีต้นกำเนิดมาจากตะวันตก ซึ่งได้มีประวัติศาสตร์การต่อสู้เรื่องประชาธิปไตย การใช้สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลมาเป็นเวลาภารานาน จึงเกิดคำถามว่า หากนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งขาดประวัติศาสตร์การต่อสู้ยาวนาน ผลของการประยุกต์จะให้ได้มากน้อยเพียงใด

6. สรุปความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาฯ

ตารางที่ 3 สรุปความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาฯ

กระบวนการทัศน์การครอบงำ	กระบวนการทัศน์พึ่งพา	กระบวนการทัศน์ใหม่
1. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	1. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	1. การกระจายความเจริญอย่างยุติธรรม
2. การเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ลงทุนสูงเพื่อการผลิต	2. การเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ลงทุนสูงเพื่อการผลิต	2. ให้ความสนใจกับคุณภาพชีวิต 2. การประสานแนวคิดใหม่และแนวคิดเก่าเข้าด้วยกัน 3. เน้นการใช้เทคโนโลยี

ตารางที่ 3 สรุปความแตกต่างระหว่างกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอยุคต่างๆ
(ต่อ)

กระบวนการทัศน์การครอบงำ	กระบวนการทัศน์พึงพา	กระบวนการทัศน์ใหม่
		ที่ใช้แรงงานคนเพื่อแก้ปัญหา ความว่างงาน
3. การวางแผนพัฒนามาจาก ส่วนกลาง	3. การวางแผนพัฒนามาจาก ส่วนกลาง	3. การวางแผนพัฒนาเน้นการ มีส่วนร่วมของประชาชนในการ วางแผนและดำเนินงานพัฒนา แบบกระจายอำนาจ ตลอดจน เน้นการพึ่งตนเอง
4. ปัจจัยภายนอกเป็นสาเหตุแห่ง ความด้อยพัฒนา	4. ปัจจัยภายนอกเป็นสาเหตุ แห่งความด้อยพัฒนา	4. ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัย ภายนอกเป็นสาเหตุแห่งความ ด้อยพัฒนา

บทที่ 2

การพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. บทนำ

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิดที่เริ่มต้นจากการประชุม Brundtland Commission เมื่อปี 1987 โดยเป็นแนวคิดที่มุ่งแก้ปัญหาการพัฒนาที่ถูกครอบจำกัดด้วยกระบวนการทัศน์ที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาต่างๆ มากมาย เนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาเกิดการขยายตัวทางการผลิตอย่างรวดเร็วด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักของการผลิตโดยปราศจากการวางแผนการใช้ประโยชน์และการป้องกันความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบคอบ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วตามระดับของการผลิตโดยรวมที่เพิ่มสูงขึ้น

นอกจากปัญหานี้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ปัญหาจากการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์เดิมยังนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรและปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในการครอบครองทรัพยากรระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการผูกติดกับการผลิตและการบริโภคที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหามลพิษต่างๆ ที่ตามมา ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และป้องกันมิให้เกิดปัญหาเหล่านี้ซ้ำอีกโดยการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนาไปสู่ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

2. ที่มาและความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับการร่างแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) โดยคำว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นคำที่ถูกนิยามขึ้นโดยสมัชชาสิ่งแวดล้อมโลก (World Commission on Environment and Development: WCED) ที่เกิดขึ้นจากการรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (The Brundtland Report หรือ Our Common Future) โดยได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนยุคต่อไปในอนาคตต้องประสบปะนอญอย่างลดลงความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของคนเอง

(Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) โดย WCED ได้กำหนดประเดิมหลักในการพัฒนาอย่างยั่งยืน 6 ประเดิม ประกอบด้วย ประชากรและการพัฒนา (Population and Development) ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืช และระบบ生境 (Species and Ecosystem) พลังงาน (Energy) อุตสาหกรรม (Industry) และการสร้างความเป็นเมือง (Urban Challenge) (Elliott, 1994)

สำหรับประเทศไทยได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแนวคิดที่สำคัญคือ แนวคิดของพระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2541) ได้อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า "การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated) คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาปะสานกันครบองค์ อย่างมีดุลยภาพ (Balance) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาตินั่นเอง

นอกจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (The Brundtland Report หรือ Our Common Future) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้ว ยังมีการประชุมระดับโลก 4 ครั้ง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน คือ

1) การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ เมื่อปี พ.ศ. 1982 ที่ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศไทย

2) การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ปี พ.ศ. 1992 ที่ กรุงริโอ เดอ Janeiro สาธารณรัฐบราซิล (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวม 178 ประเทศได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาณริโอ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

3) การประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ. 2002 ที่นครเจนเนสเบอร์ก สาธารณรัฐอิหริ加以ตี

4) การประชุม "คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ" ครั้งที่ 11 (UN Commission on Sustainable Development) หรือ CSD 11 ปี พ.ศ. 2003 โดยคณะกรรมการ

กรรมการให้ความเห็นว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ได้ศึกษาเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา

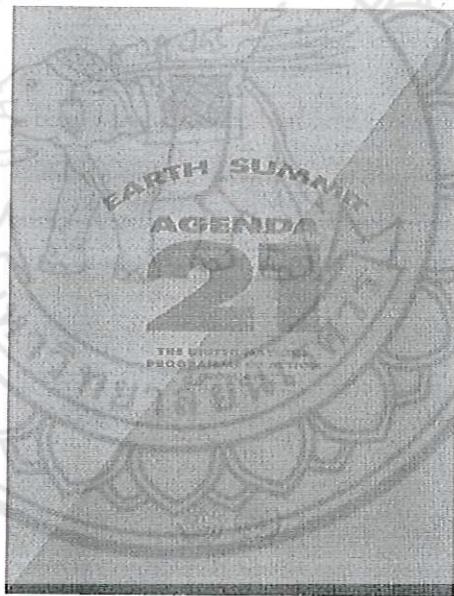
อย่างไรก็ตาม แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ก็เปรียบเสมือนแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกที่ครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 ส่วน ดังนี้ (United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA), 1992)

ส่วนที่ 1 มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 2 การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร

ส่วนที่ 3 การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ

ส่วนที่ 4 วิธีการในการดำเนินงาน

แผนภาพที่ 3 แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) (DESA, 1992)

3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ แนวคิดในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางทรัพยากรรวมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

มิติทางสังคม การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องพัฒนาให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตแบบทรัพย์สิน และสังคมนั้นต้องเป็นสังคมธรรมรัฐ มี

P
90
04997
1554

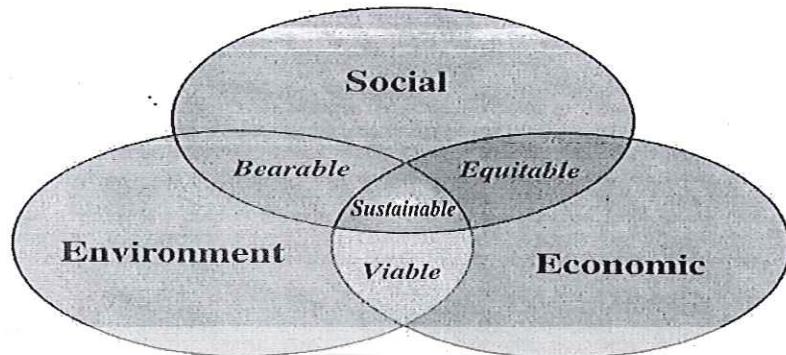
ประชิทธิภาพและความโปรดังใจในการบริหารสามารถตรวจสอบได้ ประชาชนมีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในโครงการส่างๆ ของรัฐ 1.590023ฯ 11 เม.ย. 2555

มติทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเป็นสังคมที่มีการระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก และระบบเศรษฐกิจนั้นต้องเติบโตไม่หยุดนิ่ง แต่ต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและเสมอภาค

มติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มติทางสิ่งแวดล้อมต้องได้รับการนำไปพิจารณาในฐานะเป็นต้นทุนทางการผลิต โดยที่หากการพัฒนาทั้งสามมติดำเนินไปอย่างมีสมดุล ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คนรุ่นต่อไปสามารถมีชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าคนในยุคปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนนี้ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมาจนถึงแผนฉบับปัจจุบันคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ก็ยังเป็นแนวคิดสำคัญที่ปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ที่ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และยุทธศาสตร์ที่ 6 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

จากล่าสุดได้ว่าจุดหมายปลายทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป ดังแผนภาพที่ 3 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Source : Wikipedia

แผนภาพที่ 4 แสดงแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Adams, 2006)

4. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมุมมองของตะวันตก (A Western Perspective: the Brundtland Commission)

ในปี 1987 สมัชชาสิ่งแวดล้อมโลก (World Commission on Environment and Development: WCED) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ว่ารูปแบบของการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนยุคต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง โดย WCED ได้กำหนด ประเด็นหลักในการพัฒนาอย่างยั่งยืน 6 ประเด็น ประกอบด้วย ประชากรและการพัฒนา (Population and Development) ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืช และระบบนิเวศ (Species and Ecosystem) พลังงาน (Energy) อุตสาหกรรม (Industry) และการสร้างความเป็นเมือง (Urban Challenge) (Elliott, 1994)

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน 6 ประการ ประกอบด้วย (Servaes & Malikho, 2007)

- 1) ระบบการเมืองที่มั่นคงของเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน
- 2) ระบบเศรษฐกิจที่เตรียมการไว้การจัดการกับความตึงเครียดที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกัน
- 3) ระบบการผลิตที่มีพันธุ์สัญญาในการสงวนรักษาระบบนิเวศเป็นพื้นฐานของ การพัฒนา

- 4) ระบบเทคโนโลยี ซึ่งสนับสนุนทางด้านการค้าและการเงินแก่รูปแบบเทคโนโลยีที่ยั่งยืน
- 5) ระบบการบริหารที่ยึดหยุ่นและมีรูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง
- 6) ระบบการสื่อสารที่มีการจัดระบบและได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและทุกระดับของสังคม

5. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมุมมองของตะวันออก (An Eastern Perspective: Phra Dhammapidhok)

พระธรรมปีฎึก พระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงของประเทศไทยได้วิพากษ์การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามมุมมองของตะวันตกว่า ขาดมิติแห่งการพัฒนาคน (Human Development Dimension) เนื่องจาก มุมมองของตะวันตกจะมองในเรื่องการแข่งขันมากกว่าการประสานปะนีปะนอม ดังนั้นแนวคิดการประสานปะนีปะนอมจึงอยู่นอกเหนือจากความหมายของ WCED การประสานปะนีปะนอมเป็นหนทางบรรเทาความต้องการของทุกภาคส่วน ถ้าภาคส่วนอื่นไม่ต้องการประสานปะนีปะนอม ตัวเรา ก็ต้องประสานปะนีปะนอมเพื่อลดความต้องการของตนเอง และจะสามารถอยู่เหนือความผิดหวัง การพัฒนาจะไม่ยั่งยืนหากคนไม่มีความสุข ซึ่งจากมุมมองนี้ ความยั่งยืนจะเกี่ยวข้องกับรัฐบาลนิเวศ เศรษฐกิจ และศักยภาพในการพัฒนาตนของมนุษย์ (Servaes & Malikho, 2007)

หลักการสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการกระตุ้นและโน้มน้าวซักจูงให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมโดยไม่ควบคุมหรือทำลาย การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัฒนธรรมใน 3 มิติ ดังนี้ (Servaes & Malikho, 2007)

- 1) พฤติกรรมและวิถีชีวิตซึ่งไม่ทำร้ายธรรมชาติ
- 2) จิตใจซึ่งมีจริยธรรม ความมั่นคงทางจิตใจ และบันดาลใจ เป็นที่ตั้ง
- 3) ปัญญา ซึ่งประกอบด้วยความรู้และความเข้าใจ ทัศนคติ บรรทัดฐาน และคุณค่าในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

6. ด้านนิร்வัตการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

6.1 เป้าประสงค์ของการพัฒนา

การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยมีเป้าประสงค์ของการพัฒนา 4 ประการ ดังนี้

- 1) คุณภาพ: สังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นสังคมฐานความรู้ มีการพัฒนาศักยภาพและการศึกษาได้ด้วยตนเอง
- 2) เศรษฐกิจและการปรับตัว: เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพทั้งระดับภายในและภายนอกประเทศ
- 3) การกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม: ประชากรมีความเท่าเทียมความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ และบริการพื้นฐานทางสังคม
- 4) การมีระบบบริหารจัดการที่ดี: ประชากรทุกภาคส่วนของสังคมมีโอกาสและสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

6.2 องค์ประกอบดังนี้/ ตัวชี้วัด

1) มิติเศรษฐกิจ

การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่ง

2) มิติสังคม

(1) การพัฒนาศักยภาพและการปรับตัวบนสังคมฐานความรู้

(2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในการดำรงชีวิต

(3) การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม

(4) การสร้างความเสมอภาคและการมีส่วน

3) มิติสิ่งแวดล้อม

(1) สงวนรักษา

(2) การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

(3) การมีส่วนร่วมและการกระจายการใช้ทรัพยากร

(4) การร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะภาคีโลก

⋮

7. การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

7.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาซึ่งถึงแก่การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ

วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกรักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมสมคำนึงเชิงด้วย ความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1) องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้ โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

(1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบี่ยงเบนคนเองและผู้อื่น

(2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

(3) ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

2) เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง

การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

(1) เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคีไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

(2) เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

(3) เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญาบริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนภาพที่ 5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2555)

3) การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

(1) ด้านเศรษฐกิจ คือ การไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไป

(2) ด้านจิตใจ คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

(3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

(4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การรักษาใช้และจัดการอย่างชัดเจนและรอบคอบ ที่เน้นฟุ่มฟาร์มาการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วคลุกคลาน

(5) ด้านเทคโนโลยี คือ การรักษาใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

7.2 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์คือเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยคำว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นคำที่มีบุคลและองค์กรหลักของโลกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Howkins (2001) ได้ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์

องค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (UNCTAD, 2010) ที่ได้ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวความคิดในการพัฒนาและสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ศินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์

สหราชอาณาจักร (1990) ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบที่ได้รับการยอมรับให้เป็น "ศูนย์กลางความสร้างสรรค์ของโลก" (World Creative Hub) ได้ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล ทักษะ ความชำนาญ และความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความมั่งคั่งและสร้างงาน ให้เกิดขึ้นได้ โดยที่สามารถสั่งสมและส่งผ่านจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

องค์การยูเนสโก (UNESCO) (UNESCO as cited in UNCTAD, 2010) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่า อุตสาหกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ และความสามารถที่มีศักยภาพในการสร้างงานและความมั่งคั่งโดยการผลิตและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

องค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) (WIPO as cited in UNCTAD, 2010) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่า ประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะทั้งหมดทั้งในรูปสินค้าและบริการที่ต้องอาศัยความพยายามในการสร้างสรรค์งาน ไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้นหรือผ่านกระบวนการผลิตมาก่อน

อย่างไรก็ตาม ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทยและเป็นความหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 คือ องค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้

ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และ เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ, 2552)

ประเทศไทยใช้เกณฑ์การจำแนกอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สคช.) ซึ่งยึดรูปแบบของ UNCTAD เป็นกรอบและปรับเพิ่มเติมตามรูปแบบของ UNESCO ทั้งนี้เป็นการกำหนดกรอบโดยกว้างเพื่อประโยชน์ในการวัดขนาดทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมและบริการสร้างสรรค์ของประเทศไทยและสะท้อนถึงความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยกำหนดกรอบของอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ไว้เป็น 4 ประเภทหลักและ 15 สายย่อย ดังนี้ (UNCTAD, 2010; UNESCO, 2006)

1. ประเพณมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage or Cultural/Biodiversity-Based Heritage) ประกอบด้วย 4 สายย่อย คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม/ความหลากหลายทางชีวภาพ งานฝีมือ และหัตถกรรม อาหารไทย และการแพทย์แผนไทย
2. ประเพณศิลปะ (Arts) ประกอบด้วย 2 สายย่อย คือ ศิลปการแสดง และทัศนศิลป์
3. ประเพณสื่อ (Media) ประกอบด้วย 4 สายย่อย คือ ภาพยนตร์และวิดีโอศิลป์ การกระจายเสียง การพิมพ์ และดนตรี
4. ประเพณสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation) ประกอบด้วย 5 สายย่อย คือ การออกแบบ สถาปัตยกรรม แฟชั่น การโฆษณา และซอฟแวร์

ปัจจุบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการขยายตัวของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในโลกในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา โดยเศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องในการค้าโลก ตั้งแต่ปี 2000 จนถึงปัจจุบัน การค้าในสินค้าและบริการสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงร้อยละ 8.79 ต่อปี จำแนกได้เป็นมูลค่าการส่งออกสินค้าสร้างสรรค์ของโลก 424.4 พันล้านдолลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2005 เปรียบเทียบกับ 227.5 พันล้านдолลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 1996 ในขณะที่การบริการสร้างสรรค์ เองก็มีการเติบโตสูงถึงร้อยละ 8.8 ต่อปี ซึ่งตัวเลขดังกล่าวปรากฏอยู่ทั่วทุกมุมโลกและคาดว่าจะยังคงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทศวรรษหน้า

นอกจากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏเป็นมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าที่เป็นสินค้าสร้างสรรค์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เมื่อจากแนวคิดนี้เป็นแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจบนพื้นฐาน

ขององค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงสามารถพัฒนาได้ทั้ง 3 มิติไปพร้อมๆ กัน คือมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาของโลกในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงคาดการณ์ได้ว่าทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนไปสู่ “ยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ทุกประเทศทั่วโลก และเศรษฐกิจ สร้างสรรค์จะเป็นแนวคิดที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกในอนาคตที่ความ “ได้เปรียบททางการค้าเกิดขึ้นจากทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสำคัญ

บทที่ 3

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. แนวโน้มของกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดการพัฒนาที่สำคัญของโลกที่มีมิติในการพัฒนาครอบคลุม 3 ด้านหลัก คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสื่อสารหลายประการ ดังนั้นกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีแนวโน้มและความท้าทายในอนาคตดังนี้ (Servaes & Malikho, 2007)

1.1 ความงอกงามของความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในธรรมชาติของการสื่อสารด้วยกระบวนการของการสื่อสารเอง

เมื่อมุ่งมองทางด้านการสื่อสารในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากแบบจำลองการสื่อสารในทศวรรษที่ 1950 – 1960 ที่กระบวนการสื่อสารจะไม่ซับซ้อนโดยเป็นเพียงสารที่ถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามแบบจำลองการสื่อสารของ Lasswell และผู้ส่งสารและสื่อจะเป็นศูนย์กลางของกระบวนการสื่อสาร จึงมุ่งให้ความสนใจเรื่องภาพในการพิมพ์ การต่อต้านการตรวจสอบเนื้อหา (Censorship) กระบวนการสื่อสารยังคงดำเนินไปในรูปแบบนี้จนถึงทศวรรษที่ 1970 ที่กระบวนการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การที่ผู้รับสารและสารเป็นศูนย์กลางของกระบวนการสื่อสารมากขึ้น

สิ่งสำคัญในกระบวนการสื่อสารยุคปัจจุบันคือ การแลกเปลี่ยนความหมายและสัญญาณ สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการสื่อสาร สถาบันทางสังคมและบริบทซึ่งเป็นผลจากความสัมพันธ์ การสื่อสารอีกแบบหนึ่ง (Another Communication) การสื่อสารที่หลากหลาย (Multiplicity Communication) ขอบเขตของการสื่อสารที่เล็กลง ห้องถินภารกิจ การแสดงตัวของโครงสร้างเชิงสถาบันในการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การสื่อสารแนวอนุที่เชื่อมโยงกับทุกระดับในสังคม เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงจากผู้สื่อสารไปสู่การมีแนวโน้มที่ผู้รับสารเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการมุ่งเน้นการแสวงหาความหมายและการให้เหตุผลมากกว่าการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร

1.2 ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารสองทาง

จากการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสื่อสารส่งผลให้เกิดกระบวนการสื่อสารแบบเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารมากกว่าการโน้มนำไว้ตามแบบจำลองการเผยแพร่นั่นเอง ความมุ่งมั่นของกระบวนการสื่อสาร

แสดงนัยถึงเสรีภาพในข้อมูลข่าวสารที่จะมีสิทธิส่งผ่านด้วยการสื่อสารทางเดียวจากศูนย์กลางสู่ระบบนอก จากราบบันทางสังคมต่างๆ สู่ปัจเจกชน จากประเทศที่มีการสื่อสารมากไปสู่ประเทศที่มีการสื่อสารน้อย ปัจจุบันธรรมชาติของการปฏิสัมพันธ์ทางการสื่อสารมีมากขึ้น โดยมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางมากกว่าทางเดียวในรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมมากกว่าการสื่อสารแบบเด่นตรง

1.3 ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

มุ่งมองทางด้านวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งวิพากษ์วิจารณ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนา วัฒนธรรมไม่เฉพาะแต่วัฒนธรรมที่จับต้องได้ มองเห็นได้เท่านั้น แต่รวมถึงบรรทัดฐานและบริบททางวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากการสื่อสารได้ปรับเปลี่ยนจากการมุ่งให้ความสนใจกิจกรรมเดิมที่มุ่งให้ความสนใจที่เครื่องจักรกล เศรษฐกิจ และตัวชี้วัดทางด้านวัตถุมาเป็นการให้ความสนใจในความหลากหลายของการประเมินค่าที่เป็นองค์รวมและมุ่งมองที่ซับซ้อนมากขึ้น

1.4 แนวโน้มของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ยุคของความนิ่มลดลงได้หมดไปคงไม่ได้แต่ความเป็นรัฐที่มีอิสระและการเผยแพร่ขยายของหลักการประชาธิปไตยมากขึ้น รัฐบาลและเอกชนผู้มีอำนาจจังคงสนใจที่จะควบคุมสื่อโลก แต่จำเป็นต้องปรับให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่มีมากขึ้นกว่าบุคคลก่อน ในขณะเดียวกันการณ์เท่าทันสื่อก็มีมากขึ้น ประชาชนสามารถกระบวนการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารด้วยตัวของพวกรเข้าเองและเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้นมีคนจำนวนมากสามารถใช้สื่อเทคโนโลยี และไม่ปฏิเสธ การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารมากกว่าคนที่ขาดทักษะและเทคนิคทางด้านการสื่อสาร

1.5 การรับรู้ถึงความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรการสื่อสาร หรือช่องว่างทางเทคโนโลยี

ความไม่สมดุลของทรัพยากรการสื่อสารและช่องว่างทางด้านเทคโนโลยีระหว่างพื้นที่ศูนย์กลางและพื้นที่รอบนอกเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักรและต้องอภิปรายกันในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

1.6 การเจริญเติบโตของกระแสโลกวิถีนี้และความหลากหลายทางวัฒนธรรม รูปแบบใหม่ของเสรีภาพทางการสื่อสารและนโยบายและการวางแผนการสื่อสารที่เน้นการรู้จักสภาพความเป็นจริงในการสื่อสารได้สร้างโลกวิถีทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่อย่างอิสระ

1.7 ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของรัฐ

ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาของชาติที่เกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยภายในออกซึ่งมีความสัมพันธ์กัน การทำความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาต้องเข้าระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

1.8 การรับรู้ผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสาร

เทคโนโลยีการสื่อสารส่งผลให้การสื่อสารต่างๆ มีค่าใช้จ่ายที่น้อยลงและใช้งานง่ายขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสารที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น และสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้สะดวก รวดเร็วขึ้น

1.9 การเปลี่ยนแปลงจากสังคมสารสนเทศไปสู่สังคมแห่งความรู้

สังคมในปัจจุบันได้เป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้ เนื่องจากอำนาจของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าส่งผลให้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถเปิดโลกทัศน์ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้นจนเกิดเป็นความรู้จำนวนมากมากที่ทำให้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่างๆ

1.10 ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับวิถีการการบูรณาการการสื่อสารอย่างชัดเจน

สื่อมวลชนยุคใหม่และสื่อทางเลือก หรือ สื่อพื้นบ้าน หรือช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลไม่ได้มีเป้าหมายเฉพาะที่เหมือนกัน เนื่องจากสื่อแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป กระบวนการการสื่อสารโดยใช้สื่อที่หลากหลายควรเข้าใจลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละชนิด และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารอย่างถ่องแท้เสียก่อน

1.11 การยอมรับในโครงสร้างการสื่อสารแบบคุ้นเคย

การยอมรับว่าในโครงสร้างของการสื่อสารในโลกยุคปัจจุบันรู้สึก หรือห้องถินไม่สามารถที่จะควบคุมประสิทธิผลของการสื่อสารด้วยการควบคุม ตรวจสอบ หรือใช้บทบาทผู้ควบคุมข้อมูลข่าวสารอีกต่อไป เนื่องจากในปัจจุบันมีเครือข่ายการสื่อสารที่เป็นสื่อทางเลือกซึ่งอาจจะไม่มีบทบาททางด้านการเมือง สังคมวัฒนธรรม ศาสนา หรือโครงสร้างทางสังคม หรือยุบรวมช่องทางด้านวัฒนธรรม ศิลปะ สื่อพื้นบ้านเลยก็ได้ แต่เครือข่ายการสื่อสารเหล่านี้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมสูง ได้รับความเชื่อถือสูง และมีองค์ประกอบที่แข็งแกร่งในการบูรณาการสิ่งต่างๆ และหยั่งรากลึกในสังคม

2. การสื่อสารท่ามกลางกระแสท่องถินกิวัตันและโลกาภิวัตัน

Lie (2003) ได้เสนอแนวทางที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางด้านการวิจัยและการตัดสินใจในเชิงนโยบายการสื่อสารท่ามกลางกระแสท่องถินกิวัตันที่กำลังต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตัน ในปัจจุบัน ดังนี้

2.1 การวิจัยและการตัดสินใจในเชิงนโยบายบนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นสหสาขาวิชา เนื่องจากความซับซ้อนของสังคมและวัฒนธรรมในระบบโลก มุ่งมองทางด้านสังคมศาสตร์ จึงควรอยู่บนพื้นฐานของสหสาขาวิชา ทฤษฎีที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของโลกาภิวัตันและท่องถินกิวัตัน มีลักษณะทางวิชาการที่เป็นสหสาขาวิชาหลักหลายแขนงในศึกษา และหลักหลายสาขาวิชา เช่น มนาร์กชิต นักภาษาญี่ปุ่น นักปรัชญา นักรัฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาชีพทางด้านการสื่อสาร เป็นต้น โดยสาขาอาชีพเหล่านี้ต้องศึกษาวัฒนธรรมแบบบูรณาการซึ่งจะสามารถสร้างผลิตผลใหม่ที่ส่องสว่างไปสู่ทั้งปัญหาเก่าและใหม่ที่เกิดขึ้น

2.2 จำนาจของวัฒนธรรมในความเป็นหนึ่งเดียวและความหลากหลาย วัฒนธรรมได้เปลี่ยนสถานะจากการเป็นบริบทของการศึกษาวิจัยมาเป็นเนื้อหาที่ต้องศึกษาวิจัย

2.3 รูปแบบใหม่ของทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization)

โลกาภิวัตันได้เป็นตัวแทนของรูปแบบใหม่ของทฤษฎีการทำให้ทันสมัย ซึ่งไม่ได้มีค่าเท่ากับตะวันตกนิยม อย่างไรก็ตามความคิดเกี่ยวกับความทันสมัยก็ยังคงอยู่ซึ่งก็คือการถูกบังคับจากภายนอกนั่นเอง

2.4 รัฐชาติและวัฒนธรรมของชาติ

วัฒนธรรมโลกาภิวัตันเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างวัฒนธรรมของโลกขึ้นมา จึงเกิดคำถามว่ารัฐชาติและวัฒนธรรมของชาติยังคงเป็นจุดศูนย์กลางของการหลอมรวมคนในชาติและมีบทบาทหลักในยุคโลกาภิวัตันหรือไม่

2.5 การเชื่อมโยงระหว่างโลกและท้องถิน

โลกาภิวัตันและท่องถินกิวัตันมีความเชื่อมโยงกันในการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ในด้านการคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา โดยอาจจะเกิดการบูรณาการระหว่างการคิดที่อยู่บนพื้นฐานของโลกาภิวัตัน ทฤษฎีระบบโลกและท่องถิน ภาคญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงของสังคม การมีส่วนร่วม และการวิจัยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

การศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืนระดับชุมชนศึกษาจากแบบจำลองที่เรียกว่า TERMS ที่ สัญญา สัญญาวิวัตโน (2003) ได้พัฒนาขึ้นจากการวิจัย โดยแบบจำลอง TERMS นี้ประกอบด้วย

- 1) เทคโนโลยี (Technology)
- 2) เศรษฐกิจ (Economic)
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource)
- 4) จิตใจ (Mental)
- 5) สังคม-วัฒนธรรม (Socio-Cultural)

แบบจำลองนี้มีมุ่งเน้นในการพัฒนาของชุมชนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ ประกอบด้วย

- 1) เทคโนโลยี (Technology) เศรษฐกิจ (Economic) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) จิตใจ (Mental) และสังคม-วัฒนธรรม (Socio-Cultural)
- 2) การพัฒนาและกระบวนการพัฒนาอยู่ในพื้นฐานของความสมดุล (Balance) ความสามารถ (Ability) และเครือข่าย (Network) หรือเรียกว่าฯ ว่า BAN ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัย นี้จะต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันด้วยความสมดุลของแต่ละองค์ประกอบใน TERMS และการจัดการชุมชน
- 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทั้งนักวิจัยและชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย วางแผน ประเมิน และกระบวนการวิจัยตลอดเวลา
- 4) กระบวนการรื้อฟื้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างการ “คิดเชิงบวก” จะสร้างความตระหนักในคุณค่า อัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

4. การประยุกต์ใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสื่อสารได้กล่าวเป็นแง่มุมที่สำคัญในการเริ่มต้นการพัฒนาในด้านสุขภาพ โภชนาการ การเกษตร การวางแผนครอบครัว การศึกษา และเศรษฐกิจชุมชน

4.1 มุ่งมองที่ว่าไปของ การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

มุ่งมองที่ว่าไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประกอบด้วย 3 มุ่งมองหลัก คือ

- 1) มุ่งมองแรกคือ การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มิใช่เป็นแค่การจำกัดขอบเขต เนพะเร่องสื่อและเนื้อหาสารเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงเรื่องปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายความสัมพันธ์

ทางสังคม การรับແນວຄວາມຄົດ ກາຮປະເມີນຜົດ ແລະກາຮໃຊ້ສື່ອໃນກາຮສື່ອສາຮຈາກແລ່ງສາຮໄດ້ ທີ່ຈຶ່ງ
ເປັນວິທີກາຮທີ່ສໍາຄັນໃນກາຮຜລິດແລະກາຮຄ່າຍຫອດສາຮ

2) ມຸນມອງທີ່ສອງ ດືອ ສື່ອໃນກາຮສື່ອສາຮທີ່ເປັນຕົ້ນຜົມຮະໜວງສື່ອມາລູນແລະສື່ອໃນ
ກາຮສື່ອສາຮຮະໜວງບຸກຄຸລ ທີ່ຈຶ່ງສື່ອທັງສອງປະເທດນີ້ມີລັກຂະນະເຂົພາະທີ່ແຕກຕ່າງກັນແລະໃຫ້ປະສິທິພຸລ
ໃນກາຮສື່ອສາຮທີ່ແຕກຕ່າງກັນ ຕລອດຈານເໝາະສົມກັບກາຮໃໝ່ເພື່ອກາຮສື່ອສາຮໃນວັດຖຸປະສົງຄົກທີ່ແຕກຕ່າງ
ກັນ ແຕ່ກວຽຈະນຳມາໃໝ່ຄວບຄູ່ກັນ

3) ມຸນມອງທີ່ສາມ ດືອ ກາຮສື່ອສາຮໃນກະບວນກາຮພັນນາເກີຍກັບກາຮສື່ອສາຮຮະໜວງ
ກາຄສ່າວນຕ່າງໆ ແລະກຸ່ມດ້ວຍແຫ່ນຕ່າງໆ ທີ່ມີໄດ້ມີກຸ່ມດີກຸ່ມໜີ່ມີອີທິພຸລເນີ້ອກວ່າກຸ່ມໄດ້ ກາຮ
ສື່ອສາຮໃນມຸນມອງນີ້ຈະຍູ່ໃນຮູບແບບຂອງກາຮບູຮານາກາຮແລະກາຮສ້າງຄວາມຮ່ວມມືອົປະສານາມານັກນ

4.2 ຄວາມແຕກຕ່າງຮະໜວງກລຍຸທົງຂອງຕ້ວແໜ່ນສຫປະຈາຕີ ວິຊາບາລ ແລະອົງຄົກ
ພັນນາເອກະນາແລະວິທີໃນກາຮປົງບັດກາຮສື່ອສາຮເພື່ອກາຮພັນນາ

ໜ້ອງວ່າງຮະໜວງກລຍຸທົງກາຮສື່ອສາຮເພື່ອກາຮພັນນາຂອງຕ້ວແໜ່ນສຫປະຈາຕີ ວິຊາບາລ
ແລະອົງຄົກພັນນາເອກະນາແລະວິທີໃນກາຮປົງບັດກາຮສື່ອສາຮເພື່ອກາຮພັນນາສ່ວນໃຫ້ຢູ່ຢ່າຍໄດ້
ແບບຈຳລອງກາຮແວ່ງກະຈາຍຢ່າງສ່າວສາ ມີເພີ່ມບາງສ່ວນທີ່ໃໝ່ແບບຈຳລອງກາຮມີສ່ວນຮ່ວມ ໂດຍໂຄງກາຮ
ກາຮສື່ອສາຮຫຼັກຂອງຕ້ວແໜ່ນສຫປະຈາຕີ ວິຊາບາລ ແລະອົງຄົກພັນນາເອກະນາ ປະກອບດ້ວຍວິທີກາຮ
ດັ່ງນີ້ (Servaes & Malikho, 2007)

- 1) ກາຮແວ່ງກະຈາຍ/ກາຮເພຍແວ່ງວ່າດ້ວຍໃນແນ່ນຂອງກາຮສື່ອສາຮເພື່ອກາຮພັນນາ
- 2) ກາຮພັນນາເຄື່ອງຢ່າຍແລະເອກສາຮ
- 3) ເທັກໂນໂລຢີສາຮສະເໜີແລະກາຮສື່ອສາຮເພື່ອກາຮພັນນາ
- 4) ກາຮຕລາດເພື່ອສັງຄມ
- 5) ກາຮສົກຂາກິ່ງບັນເທິງ
- 6) ກາຮສື່ອສາຮສຸຂົມພາຫ
- 7) ກາຮເຄື່ອນໄຫວທາງສັງຄມ
- 8) ຂໍ້ມູນຂ່າວສາຮ ກາຮສົກຂາ ແລະກາຮສື່ອສາຮ
- 9) ກາຮສ້າງອົງຄົກຕ່າງໆ
- 10) ຄວາມຮູ້ທັນຄົດ ແລະກາຮປົງບັດ
- 11) ກາຮສື່ອສາຮທີ່ສັນບສູນກາຮພັນນາ
- 12) ຊຸມໜັນ HIV/AIDS
- 13) ກາຮມີສ່ວນຮ່ວມຂອງຊຸມໜັນ

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

5.1 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการอภิปรายทางด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่นิカラากัว

การอภิปรายทางด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาครั้งที่ 8 ที่นิカラากัว (Nicaragua, 2001) "ได้ข้อสรุปกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ระดับ ดังนี้"

1) การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ประเภท คือ (Knapf, 2003; McKee et al., 2003)

- (1) พฤติกรรมของปัจเจกชน
- (2) พฤติกรรมระหว่างบุคคล
- (3) พฤติกรรมทางสังคม หรือชุมชน

2) การสื่อสารเพื่อการสนับสนุน การสนับสนุนในการพัฒนาเป็นการผสมผสานระหว่างกิจกรรมทางสังคม พันธะสัญญาทางการเมือง การสนับสนุนนโยบาย การยอมรับทางสังคม และการสนับสนุนระบบเพื่อบรรลุเป้าหมาย การสนับสนุนจะเกิดประสิทธิผลเมื่อบุคคล กลุ่ม และทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยมี 3 กลยุทธ์ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อการปฏิบัติการสื่อสารประกอบด้วย (Servaes, 1993)

(1) การสนับสนุน ด้วยการสร้างพันธะสัญญาทางการเมืองเพื่อการสนับสนุนนโยบาย และกระตุ้นความสนใจของสาธารณะ และความต้องการในประเด็นการพัฒนา

(2) การสนับสนุนทางสังคม ด้วยการสร้างพันธมิตรในการพัฒนาและระบบสนับสนุนทางสังคมตามกฎหมาย และสนับสนุนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม

(3) การเสริมพลังอำนาจ ด้วยการลดความก่อตุ้มบุคคลด้วยความรู้ คุณค่า และทักษะซึ่งสนับสนุนประสิทธิผลของกิจกรรมการพัฒนา

3) การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอย่างยั่งยืน

การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการสนับสนุนสามารถสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนประกอบด้วยเฝ่อมุ่งต่างๆ ดังนี้

(1) ปัจจัยทางด้านโครงสร้างและการก่อตั้งชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ การย้ายถิ่น และความขัดแย้ง

- (2)นโยบาย และกฎหมาย
- (3) การจัดเตรียมบริการ
- (4) ระบบการศึกษา

- (5) ปัจจัยทางด้านสถาบันและองค์กร
- (6) ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม
- (7) ปัจจัยทางด้านประชากรสังคม
- (8) ปัจจัยทางด้านการเมืองสังคม
- (9) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม
- (10) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

5.2 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ GTZ Rioplus working process

นอกจากกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว GTZ Rioplus Working Process (2006) ได้เสนอกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 10 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์และการระบุปัญหาของชุมชน
- ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความรู้ ทัศนคติ และวิธีการปฏิบัติของกลุ่มผู้รับสาร
- ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์การสื่อสาร
- ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสาร
- ขั้นตอนที่ 5 กำหนดกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเชิงกลยุทธ์
- ขั้นตอนที่ 6 การเลือกใช้สื่อผสม
- ขั้นตอนที่ 7 การออกแบบสาร
- ขั้นตอนที่ 8 ทดสอบการใช้สื่อก่อนการผลิต
- ขั้นตอนที่ 9 การใช้สื่อ
- ขั้นตอนที่ 10 ประเมินผลการสื่อสาร

การที่จะนำกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ไปประยุกต์ใช้ในโครงการการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนควรจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบูรณาการโดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นผ่านการสร้างความสัมพันธ์แบบหันส่วนให้เกิดรู้ระหว่างนักการสื่อสารและประชาชนในชุมชน

6. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดการสื่อสาร ดังนั้นในการที่จะทำความเข้าใจการสื่อสาร

แบบมีส่วนร่วมได้นั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจทั้งแนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดการสื่อสาร ในที่นี้จะยึดความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมตาม คำนิยามของสนบประชาธิ (1983) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) คือ กิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผนซึ่งประชาชนจะต้องระบุปัญหาและความต้องการ ขั้นปฏิบัติการ ขั้นประเมินผล ตลอดจนขั้นบำรุงรักษา ในส่วนของคำว่า การสื่อสาร (Communication) นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ในที่นี้จะขอสรุปว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เกิดขึ้นโดยการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ส่งสารผ่านสื่อหรือช่องทางต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่ง

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) มีแนวคิดและสาระสำคัญดังปรากฏในประชุมขององค์กรยุเนสโกล กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ปี ค.ศ. 1977 ได้กำหนดสาระสำคัญของแนวความคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 3 ประการ ดังนี้ (Servaes and et al., 1996)

7.1 การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง สิทธิในการเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน รวมทั้งสิทธิในการเลือกรับรายการหรือมีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดทำรายการในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตน อีกทั้งต้องมีช่องทางให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อรายการต่างๆ นอกจากนั้น กฎหมาย แก้วเหพ (2543) "ได้กล่าวถึงอุปสรรคในการเข้าถึงสื่อ (Accessibility) เพิ่มเติมว่าอาจจะจำแนกได้เป็นหลายมิติ ดังนี้"

1) การเข้าถึงในด้านกายภาพ (Physical Accessibility) เช่น ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ เพราะระยะทางห่างไกลหรือไม่มีโอกาสได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งแจกไปไม่ถึง เป็นต้น

2) การเข้าถึงในด้านเศรษฐกิจ (Economic Accessibility) สื่อต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น หนังสือพิมพ์ที่จะเข้าไปถึงหมู่บ้าน แต่ถ้าชาวบ้านไม่มีเงินที่จะซื้อหมายอ่านได้ เป็นต้น

3) การเข้าถึงทางด้านวัฒนธรรม – สังคม (Social–Culture Accessibility) ได้แก่ เครื่องกีดขวางด้านวัฒนธรรม – สังคมที่ปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงประชาชนที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ ช่องว่างทางภาษา ช่องว่างทางวัฒนธรรม เป็นต้น

7.2 การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทั้งในกระบวนการผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่างๆ ในชุมชน

7.3 การจัดการด้วยตนเอง (Self – Management) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจ ของประชาชนในชุมชนที่มีอำนาจและสิทธิในการตัดสินใจ ตั้งแต่เรื่องคิด กำหนดดูนโยบาย การวางแผน การลงทุน การกำหนดและการจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น ซึ่งการจัดการด้วยตนเองเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ญี่เนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองว่าจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป สวนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

นอกจากนี้เงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคม ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดด้านประชาธิปไตยในการสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคมที่มีการคำนึงถึงสิทธิการเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิและสิ่งของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการรับรู้ และการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะหนึ่งอีกหนึ่ง และการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลังให้กับสมาชิกในสังคมโดยการกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนดตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาได้ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (ประชาติ สถาปิตานนท์ สถาบล, 2542: 23)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอื่นๆ ดังนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Tufte and Mefalopoullos, 2009)

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	แบบจำลองการเผยแพร่องค์จารย์สาร	แบบจำลองทักษะชีวิต	แบบจำลองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
นิยามปัญหา	ขาดข้อมูลข่าวสาร	ขาดข้อมูลข่าวสาร และทักษะ	ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	วัฒนธรรมเป็นอุปสรรคของการพัฒนา	วัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมของการพัฒนา	วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (ต่อ) (Tufts and Mefalopulos, 2009)

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	แบบจำลองการเผยแพร่องค์ความรู้	แบบจำลองทักษะชีวิต	แบบจำลองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ความคิดเกี่ยวกับกลไกที่สร้างการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยภายนอกเป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยภายนอกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลง	ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายนอกร่วมกันเป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลง
ความคิดเกี่ยวกับการศึกษา	การสอน	ทักษะชีวิต การเรียนรู้	การเรียนรู้อย่างอิสระ
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายของ การสื่อสาร	กลุ่มผู้รับสารเชิงรับ	กลุ่มผู้ประกอบอาชีวกรรม เชิงรุก	กลุ่มประชาชน เป้าหมาย/กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เชิงรุก :
วิธีการสื่อสาร	สารเพื่อโน้มน้าวใจ	สารและประสบการณ์	ประเด็นปัญหาและประเด็นการต่อสู้ต่างๆ ในสังคม ข้อถกเถียง อภิปรายต่างๆ
ความคิดหลักในเรื่องการเปลี่ยนแปลง	พฤติกรรมของบุคคล	พฤติกรรมของบุคคล บรรทัดฐานทางสังคม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์	พฤติกรรมของบุคคล และสังคม บรรทัดฐานทางสังคม ความสัมพันธ์อันดู
ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคล ผลในเชิงปริมาณ	การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคล การเพิ่มทักษะ	การมีส่วนร่วมของกระบวนการทางการเมืองและสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน กิจกรรมการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (ต่อ) (Tufte and Mefalopoullos, 2009)

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	แบบจำลองการเผยแพร่กระจายสาร	แบบจำลองทักษะชีวิต	แบบจำลองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ระยะเวลาของกิจกรรม	ระยะสั้น และระยะกลาง	ระยะสั้น และระยะกลาง	ระยะกลาง และระยะยาว

จากตารางที่ 4 สามารถสรุปลักษณะสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่มีความแตกต่างจากแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอื่นๆ ได้อ้างอิงดูในประเด็นของความคิดเกี่ยวกับปัญหา วิธีการสื่อสาร ผู้รับสาร สาร และผลที่คาดหวังจากการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม การนำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาใช้เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ จะประกอบด้วย 4 ระยะ ดังนี้ (Tufte and Mefalopoullos, 2009: 20)

1) การประเมินการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participation Communication Assessment: PCA) เป็นการประเมินสถานการณ์ ค้นหาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อกำหนดวิธีการ เครื่องมือในการสื่อสารที่จะนำมาใช้ในโครงการฯ การสื่อสาร

2) การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Strategy Design) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการค้นหาปัญหาจากการวิจัยและหาแนวทางที่ดีที่สุดในการประยุกต์ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อบรรดุสู่การเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมาย

3) การปฏิบัติกรรมการสื่อสาร (Implementation of Communication Activities) ซึ่งเป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่วางแผนไว้เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการ

4) การติดตามและการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ในขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการไปตลอดทั้งโครงการฯ และประเมินผลกระทบว่าการดำเนินโครงการฯ สื่อสารและผลกระทบสุดท้ายที่ได้รับ

ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถนำขั้นตอนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอนนี้มาประยุกต์ใช้ในโครงการฯ ได้ ซึ่งในบทที่ 4 จะกล่าวถึงกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการนำแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารต่างๆ ที่กล่าวถึงในบทนี้ไปใช้ในการปฏิบัติการสื่อสารในชุมชนสังคมต่อไป

บทที่ 4

กรณีศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทนี้จะเสนอกรณีศึกษา 7 กรณีศึกษา คือ กรณีศึกษามูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนิเวศน์ กรณีศึกษาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ กรณีศึกษา SCG eco value กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยายของบริษัทพานิชย์ จำกัด กรณีศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย IKEA โดยพิจารณาจากแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน แล้วจึงนำมาวิเคราะห์กระบวนการที่องค์กรกรณีศึกษาเหล่านี้สื่อสารสู่สังคมด้วยมุมมองด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. กรณีศึกษามูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

1.1 ความเป็นมาของมูลนิธิ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ เดิมชื่อมูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย ในพระราชนิเวศน์ ก่อตั้งตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในปี พ.ศ.2515 เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวเขา โดยส่งเสริมและหาตลาดให้งานหัตถกรรมของชาวเขาผ่านต่างๆ และดูแลไม่ให้ชาวเขาเหล่านั้นถูกเอาไว้จากพ่อค้าคนกลาง การดำเนินงานประสบความสำเร็จดังจะเห็นได้จากการหัตถกรรมชาวเขามีที่นิยมทั้งในและต่างประเทศ ตั้งแต่ปัจจุบันมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย ในพระราชนิเวศน์ เริ่มโครงการผู้นำเยาวชนชาวเขา โดยได้รับพระราชนิเวศน์และการสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนจากสำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา หรือ USAID โดยนำเยาวชนชาวเข้าจากหมู่บ้านห่างไกลมาอยู่รวมแบบครอบครัว ให้ทุนการศึกษาและอบรมความประพฤติตามแนวพระราชดำริของพระราชนินี เช่น ความซื่อสัตย์ เสียสละ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2528 มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย ในพระราชนิเวศน์ เปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชนิเวศน์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อร่วมรับการขยายขอบเขตการทำางาน การยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น อัฟกานิสถาน พม่า และอินโดนีเซีย (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2554)

1.2 แนวทางการพัฒนา

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีใช้แนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน โดยแนวทางการพัฒนาดังกล่าวสืบสานมาจากการพราชาปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างทางสังคมอ่อนแอ เป็นต้น การพัฒนาทางเลือกในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงบริบทของภูมิสังคมและการดำเนินงานอย่างมีภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดด้านคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย สุขภาพ การประกอบอาชีพ การศึกษา ตลอดจนเป็นการพึ่งฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติอีกด้วย (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2554)

1.3 การดำเนินงาน

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ มากมาย ประกอบด้วย (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2554)

1) โครงการพัฒนาดอยตุง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาในพื้นที่ ผลิตสินค้าและบริการในนาม “ดอยตุง” เช่น อาหาร หัตถกรรม การเกษตร การท่องเที่ยว เป็นต้น และพัฒนาความแข็งแกร่งของสินค้า “ดอยตุง” เพื่อสร้างรายได้กลับคืนชุมชนต่อไป

2) มหาวิทยาลัยที่มีชีวิต เป็นโครงการเพื่อเผยแพร่หลักการทำงานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีตามแนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติงาน และบทเรียนต่างๆ จากการพัฒนาชนบท การทำธุรกิจเพื่อสังคม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการให้สิทธิชินกลุ่มน้อย เป็นต้น

3) หอพื้น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ ตั้งอยู่บนพื้นที่ 250 ไร่ ห่างจากอำเภอเชียงแสน 10 กิโลเมตร เป็นศูนย์นิทรรศการแสดงความเป็นมาของพื้น คุณประโยชน์ และมหัศจรรย์ของยาเสพติดต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการใช้มัลติมีเดียที่ทันสมัยนำเสนอเนื้อหา เป็นทั้งการเรียนรู้และความบันเทิงในเวลาเดียวกัน

4) โครงการพัฒนาในต่างประเทศ ได้แก่ โครงการพัฒนาจังหวัดบัลก์ สาธารณรัฐอิสลามนิสสถาน เป็นโครงการพัฒนาและพื้นฟูชนบทด้วยแนวทางคิดการพัฒนาทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน เพื่อพึ่งฟูเศรษฐกิจของอิสลามนิสสถานผ่านการทำธุรกิจเพื่อสังคม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้มี

โครงการพัฒนาในต่างประเทศอีกหลายแห่ง เช่น โครงการพัฒนาในประเทศไทย โครงการพัฒนาในประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

1.4 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทร์ ทราบรวมราชชนนี จะเห็นได้ว่ามีเป็นการดำเนินงานการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 5 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบราชชนนี

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. โครงการพัฒนาดอยตุง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาในพื้นที่ ผลิตสินค้าและบริการในนาม "ดอยตุง" ซึ่งเป็นผลิตตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน	1. ธุรกิจเพื่อสังคม 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. ร้านจำหน่ายสินค้าสาขาต่างๆ และตลาดสินค้า 3. สื่อเชิงพาณิชย์ต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารเผยแพร่ วิดีโอ ศิ่อบุคคลในการบรรยายให้แก่คณะศึกษาดูงาน เป็นต้น 4. สื่อนิทรศการ 5. สื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมพิเศษต่างๆ ประจำปี กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น
2. มหาวิทยาลัยที่มีชีวิต เป็นโครงการเพื่อเผยแพร่หลักการทางงานของสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบราชชนนีตามแนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน	1. ธุรกิจเพื่อสังคม 2. 1. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment)	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อเชิงพาณิชย์ต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารเผยแพร่ วิดีโอ ศิ่อบุคคลในการบรรยายให้แก่คณะศึกษาดูงาน เป็นต้น 3. สื่อนิทรศการ

ตารางที่ 5 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนิรภัยและกิจกรรมเดิมที่จะดำเนินการตามแนวทางรวมราชชนนี (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
3. หอพิ่น อุทยานสามเหลี่ยม ทองคำ เป็นศูนย์นิทรรศการ แสดงความเป็นมาของผู้คน คุณประโยชน์ และมหัศจรรย์ ของยาเสพติดต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	1. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment) 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อนิทรรศการ 3. สื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมพิเศษต่างๆ ประจำปี กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น
4. โครงการพัฒนาในต่าง ประเทศ ได้แก่ โครงการพัฒนา จังหวัดบัลก์ สาธารณรัฐ อัฟغانิสถาน เป็นโครงการ พัฒนาและพัฒนาบทบาท แนวคิดการพัฒนาทางเลือกใน การดำรงชีวิตที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจของอัฟغانิสถาน ผ่านการทำธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น	1. ธุรกิจเพื่อสังคม 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อเชิงพาณิชย์ต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารเผยแพร่ วิธีทัศน์ สื่อบุคคลในการ บรรยายให้แก่คณะศึกษาดูงาน เป็นต้น

2. กรณีศึกษาโครงการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco-Industrial Estate & Networks)

2.1 ความเป็นมา (กรุงเทพมหานคร, 2554)

ในปัจจุบันการพัฒนาในทุกด้านย่อมต้องมุ่งสู่ความยั่งยืนเป็นสำคัญ ด้วยเพื่อการพัฒนา
ที่ผ่านมาอย่างไม่ยั่งยืนเพียงพอ จึงเนื่องมาจากการความเติบโตทางด้านเทคโนโลยีในการผลิตที่เป็นฐาน
สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจได้ก้าวล้ำเกินกว่าที่เทคโนโลยีในการจัดการของเดียวและมลภาวะที่
เกิดขึ้นจากการผลิตจะตามได้ทัน สงผลให้เกิดปัญหามลพิษ การทำลายสิ่งแวดล้อม และการร่วม
มือของทุกภาคส่วนที่ต้องร่วมมือกันเพื่อเป็นพลังงานที่ใช้แล้วหมดไป และหักหนี้ก็คือ แรงผลักให้ทั่ว

โลกต้องร่วมมือกัน มุ่งมั่นสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ เพื่อความอยู่รอดร่วมกันทั้งด้านธุรกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ชุมชน

2.2 การดำเนินงาน

การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืน (Sustainable Industrial Development) ด้วยทิศทางและโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ทุกฝ่ายจึงมุ่งความสนใจไปยังการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยหลักการใหม่ฯ ประกอบด้วย (การนิคมอุตสาหกรรม, 2554)

1) อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Industrial Ecology)

เป็นแนวคิดทฤษฎีที่เกิดขึ้น เพื่อประยุกต์เข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน โดยการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม น้ำมัน คำว่า "Industrial Ecology" เริ่มเป็นที่รู้จักกันตั้งแต่ปี 1989 (พ.ศ. 2532) เมื่อ Frosch and Gallopolous ได้เสนอหลักการนี้ในวารสาร Scientific American Industrial Ecology เป็นแนวความคิดใหม่ โดยการออกแบบระบบอุตสาหกรรมเตี้ยใหม่ ให้คล้ายระบบนิเวศวิทยาตามธรรมชาติ อันอยู่ได้โดยหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Symbiosis) และ ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ

2) การพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศ (Eco Industrial Development: EID) จากแนวคิดทฤษฎี Industrial Ecology สรุการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศ (Eco Industrial Development: EID) ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้วัสดุ และพลังงานอย่างคุ้มค่าด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบก่อนใช้ และด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ การเพิ่มประสิทธิภาพที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดปริมาณของเสียที่เกิดจากการผลิต หากยังเป็นการลดต้นทุน เพิ่มผลกำไรและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับภาคธุรกิจอีกด้วย

3) การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศของนิคมอุตสาหกรรม (Development of Eco Industrial Estate & Networks Project: DEE + Net Project)

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) เป็นหน่วยงานแรกของประเทศไทยที่ได้นำแนวคิดการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนบนหลักการ "Eco" มาใช้ ด้วยการดำเนินโครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศและเครือข่าย (Development of Eco Industrial Estate & Networks Project: DEE + Net Project) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่าง กนอ. และ GTZ ประเทศเยอรมนี เมื่อปี พ.ศ. 2542- 2547 โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้าน Policy Support และ Criteria Development/, Capacity Building, New Eco Industrial Estate และดำเนินการในนิคมฯ นำร่อง 5 แห่ง คือ นิคมฯ มหาตาพุด นิคมฯบางปู นิคมฯภาคเหนือ นิคมฯ อีสเทิร์นซีบอร์ด และนิคมฯอมตะนคร

2.3 นโยบายการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Estate) ของ การนิคมอุตสาหกรรม

1) มุ่งมั่นผลักดันให้เกิดการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับ
แนวนโยบายการพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและสร้าง
ความเชื่อมโยงในการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศตามแนวนโยบายของรัฐ

2) เป็นองค์กรนำในการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมใน
การพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

3) สงเสริมปัจจัยแวดล้อมเพื่อเคื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

4) รณรงค์และส่งเสริมการให้ความรู้ความตระหนักรถแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถ
บรรลุสู่ความเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

5) เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้มุ่งเน้นการพัฒนาตามแนวคิดเมือง
อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

2.4 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco-Industrial
Estate & Networks) จะเห็นได้ว่ามีเป็นการดำเนินงานการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืนโดยใช้หลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 6 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโครงการเมืองอุตสาหกรรมเชิง
นิเวศ

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ^(Industrial Ecology) เป็นแนวความคิดใหม่ โดยการ ออกแบบระบบอุตสาหกรรม เสียใหม่ให้คล้ายระบบ นิเวศวิทยาตามธรรมชาติ	1. ฐานกิจยั่งยืน 2. รณรงค์และส่งเสริมการให้ ความรู้ความตระหนักรถแก่ผู้ที่ เกี่ยวข้อง ให้สามารถบรรลุสู่ ความเป็นเมืองอุตสาหกรรม เชิงนิเวศ ^{3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม}	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการรณรงค์

ตารางที่ 6 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโครงการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
2. การพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้วัสดุ และพลังงานอย่างคุ้มค่าด้วย กារวางแผนอย่างรอบคอบ ก่อนใช้ และด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ การเพิ่มประสิทธิภาพที่เกิดขึ้น	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. รณรงค์และส่งเสริมการให้ความรู้ความตระหนักรถแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถบรรลุถูความเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ³ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการณรงค์
3. การพัฒนานิคม อุตสาหกรรมเชิงเศรษฐกิจนิเวศ ของการนิคมอุตสาหกรรม	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. รณรงค์และส่งเสริมการให้ความรู้ความตระหนักรถแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถบรรลุถูความเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ³ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการณรงค์

3. กรณีศึกษา SCG eco value

3.1 ความเป็นมา

SCG eco value เกิดขึ้นจากการที่ SCG ดำเนินธุรกิจตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมา SCG ได้บริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ทั้งในกระบวนการผลิตสินค้า การให้บริการ รวมถึงการพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืน

eco มาจาก ecology + economy หมายถึง ความสมพันธ์ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและพร้อมจะเติบโตไปด้วยกันอย่างยั่งยืน

value หมายถึง คุณค่าที่ผู้บริโภคสังคม และสิ่งแวดล้อม ได้รับจากการสร้างสรรค์นวัตกรรม สินค้าและบริการ

เอสซีจีเป็นบริษัทไทยรายแรกที่ออกกลากปรองผลิตภัณฑ์ของบริษัทที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สินค้าหรือ บริการที่สามารถใช้ชลาก SCG eco value ได้ จะต้องผลิตจากกระบวนการพิเศษที่ต่างจากกระบวนการปกติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และดีกว่าสินค้าทั่วไป โดยอ้างอิงตามมาตรฐาน ISO 14021 ทั้งยังต้องผ่านการพิจารณาด้านกรองและรับรองจากคณะกรรมการของเอสซีจี (SCG, 2551)

3.2 การดำเนินการ

จากความมุ่นదินในธุรกิจควบคู่ไปกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและสร้างคุณค่าให้กับสังคม เอสซีจีจึงให้ความสำคัญกับการวิจัยพัฒนาสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคไปพร้อมกับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนโดยเป็นองค์กรไทยรายแรก ที่กำหนดชลากสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประจำการรับรองตนเอง ภายใต้ชลาก SCG eco value ตั้งแต่ ปี 2552 (SCG, 2551)

ภาพที่ 6 SCG eco value (SCG, 2551)

ความหมายของ "SCG eco value"

Eco มาจาก Ecology+ Economy หมายถึง ความสมดุลกันของสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ที่พร้อมจะเติบโตไปด้วยกันอย่างยั่งยืน

Value หมายถึง คุณค่าที่ผู้บริโภค สังคม และสิ่งแวดล้อมได้รับจากการสร้างสรรค์นวัตกรรมดินค้าและบริการ

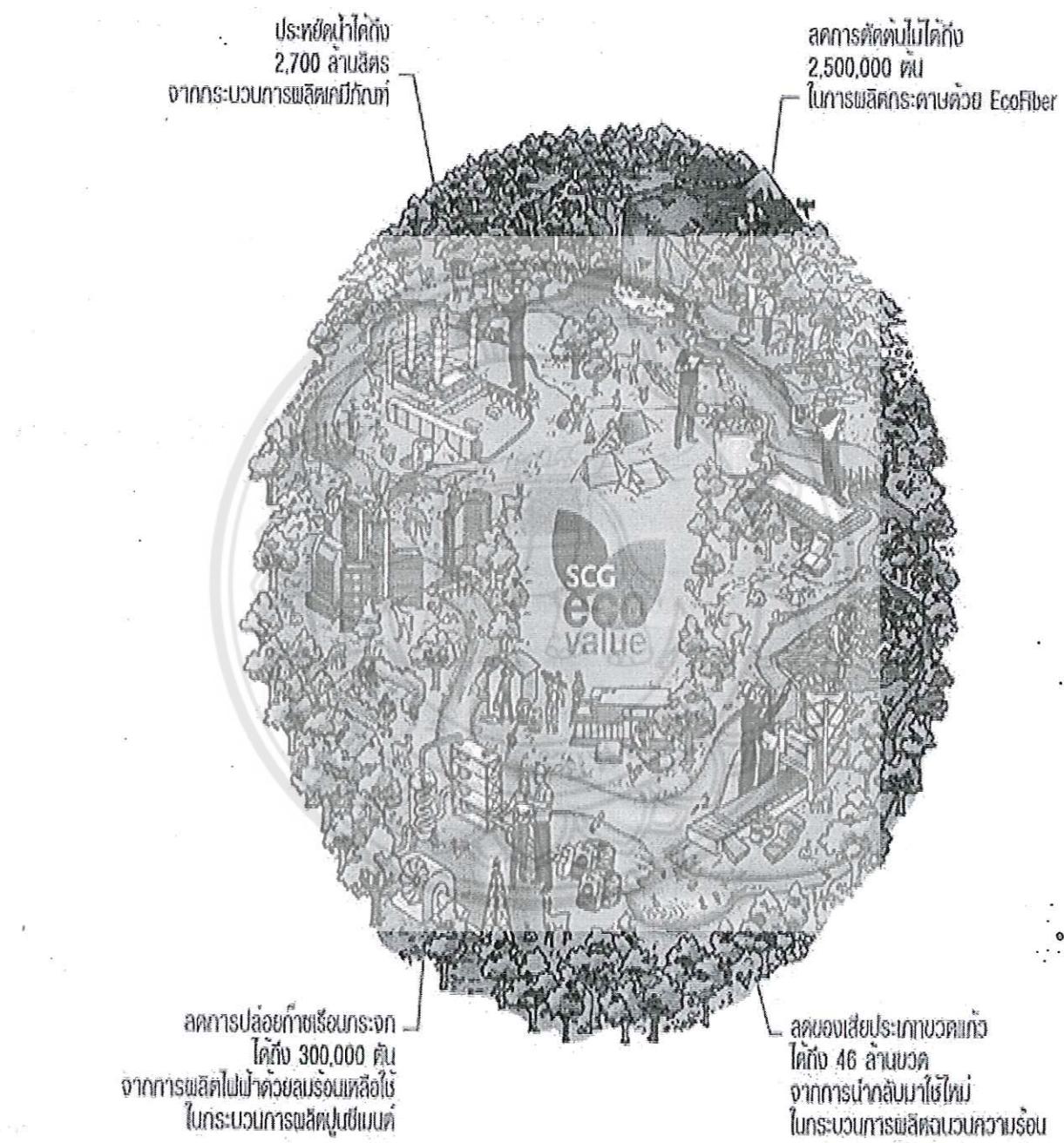
SCG eco value คือ ฉลากรับรองสินค้าหรือบริการที่มีกระบวนการผลิตหรือการใช้งานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีคุณสมบัติความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าสินค้าทั่วไปเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (SCG, 2551)

- 1) Eco Process คือ สินค้าหรือบริการ ที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- 2) Eco Use คือ ผู้ใช้หรือบริการ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเมื่อนำมาใช้

เพื่อให้การแสดงข้อมูลเชิงปริมาณของสินค้าหรือบริการที่ได้รับฉลาก SCG eco value มีความน่าเชื่อถือและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค จึงได้กำหนดกฎเกณฑ์การพิจารณาโดยอ้างอิงมาตรฐาน ISO14021 (Environmental Labels and Declarations-Self Declared Environmental Claims) ควบคู่ไปกับความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียและผลกระทบที่เกิดตลอดจนวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ อาทิ การออกแบบ การลดการใช้วัสดุดิบ พลังงาน น้ำในการผลิต และการใช้งานของผู้บริโภค การใช้วัสดุและพลังงานหมุนเวียน การนำกลับมาใช้ใหม่ การลดของเสียและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ทั้งนี้ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาด้านเทคนิค (Technical Team) เป็นผู้พิจารณาให้การรับรอง สินค้าและบริการดังกล่าว ปัจจุบันมีสินค้าและบริการที่ได้รับ SCG eco value จำนวน 39 ผลิตภัณฑ์มากกว่า 270 รายการ อาทิ (SCG, 2551)

- 1) เม็ดพลาสติก PE100 PE80 และเม็ดพลาสติกสำหรับหุ้มเลือกสายไฟและสายสัญญาณ
- 2) เม็ดพลาสติกสำหรับผลิตท่อทนแรงดันสูงที่ผลิตโดยกระบวนการผลิตแบบ Inline compound ที่ลดการใช้พลังงานในการผลิตได้อย่างน้อยร้อยละ 40
- 3) กระดาษกรีนการ์ด (Green Card Paper) และกระดาษกรีนอฟฟ์เซ็ต (Green Offset Paper) กระดาษสำหรับงานพิมพ์พิเศษที่ผลิตจาก Eco Fiber 100% (Eco Fiber คือ เยื่อหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่และเศษวัสดุเหลือทิ้งจากผลิตผลทางการเกษตร อาทิ ชานอ้อย พางข้าว)
- 4) กาวยาแนวสูตรเพิ่มสารแทนกรด ตราเสือมอร์tar กาวยาแนวที่ทนต่อการกัดกร่อนของกรดในน้ำยาล้างห้องน้ำได้เป็น 2 เท่าเมื่อเทียบกับกาวยาแนวทั่วไป

5) กระเบื้องคอนดิตต์รุ่น Eco Touch และ Eco Rockrete กระเบื้องปูพื้น ปูผนังที่มีส่วนประกอบของวัสดุที่เดินกลับมาใช้ใหม่ (Recycle Content) อย่างน้อยร้อยละ 40

ภาพที่ 7 แนวคิด eco value (SCG, 2551)

3.3 การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

จากโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า SCG eco value มีการดำเนินการ

กิจกรรมการสื่อสารตามแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นการสื่อสารในมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม และมิติที่โดดเด่นที่สุด คือ มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 7 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ SCG eco value

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. SCG Care ดีไซน์เพื่อผู้สูงวัย	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. ธุรกิจยั่งยืน	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมและสื่อเชพะกิจในโครงการ 3. สื่อมวลชน
2. SCG Pavilion กับนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. ธุรกิจยั่งยืน	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมและสื่อเชพะกิจในโครงการ 3. สื่อมวลชน
3. ปูนเสือทะลวงใจช่าง	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. ธุรกิจยั่งยืน 3. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment)	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ 3. สื่อเชพะกิจของโครงการ
4. เอสซีจี ไฮว์ศักยภาพในงาน “ปีไอ-โอแฟร์ 2011” เปิดตัว SCG Pavilion ไฮว์ไฮไลท์ นวัตกรรมรับมือภัยพิบัติ	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment) 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ 3. สื่อเชพะกิจของโครงการ
5. สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ต่างๆ ที่ใช้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะในมิติสิ่งแวดล้อม	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. ธุรกิจยั่งยืน	1. สื่อมวลชน

ตารางที่ 7 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ SCG eco value (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
6. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ใช้แนว ทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในมิติสิ่งแวดล้อม	1. การตลาดเพื่อสังคม 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment) 3. ธุรกิจยั่งยืน	1. สื่อเฉพาะกิจประเภทสื่อ สิ่งพิมพ์

4. กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ จำกัด

4.1 ความเป็นมา

บริษัทวงศ์พาณิชย์เริ่มต้นกิจการจากการค้าขายเพื่อรีไซเคิล โดยใช้ชื่อว่า บริษัทคัดแยก ขยะเพื่อรีไซเคิลวงศ์พาณิชย์ จำกัด แต่ด้วยความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมและความต้องการที่จะสร้างงานให้กับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม คุณสมไทย ซึ่งเป็นผู้บริหารจึงได้เล็งเห็นว่า “ขยะ” นั้นเป็นหนึ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดปัญหานี้ในสังคมไทย และขยะซึ่งคนส่วนใหญ่ทึ้งกันอย่างไม่เห็นคุณค่ามีมูลค่าในตัวของมันเอง

ด้วยแนวคิดดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2517 คุณสมไทยจึงได้เริ่มธุรกิจรีไซเคิลขยะ (บริษัทวงศ์พาณิชย์ จำกัด) โดยได้ทำการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งองค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐ ในเขตจังหวัดพิษณุโลกรวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแก้ปัญหาขยะล้านเมือง และการรับซื้อขยะน้ำเกะยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชน จึงเรียกได้ว่าธุรกิจนี้ให้ผลทางบวกต่อชุมชนทั้งในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ธุรกิจของบริษัทวงศ์พาณิชย์ยังเป็นศูนย์เรียนรู้ทางด้านการจัดการขยะแบบครบวงจร และอบรมการรีไซเคิลเชิงธุรกิจอีกด้วย

ในช่วงเริ่มต้นนั้น คุณสมไทยได้เริ่มธุรกิจด้วยเงินเพียง 1,000 บาท โดยใช้รถปิกอัพ 1 คัน ออกวิ่งรับซื้อขยะ ตามหมู่บ้านต่างๆ ทั้ง 9 อำเภอ ในจังหวัดพิษณุโลก ต่อมามาธุรกิจของคุณสมไทยก็ได้เจริญเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเริ่มจากเพิ่มจำนวนรถปิกอัพเป็น 3 คัน จนกระทั้งในปี พ.ศ. 2532 บริษัทวงศ์พาณิชย์ได้สร้างโรงงานคัดแยกขยะแบบครบวงจรของตนเองเป็นแห่งแรกบนเนื้อที่ 12 ไร่ และโรงงานของบริษัทวงศ์พาณิชย์ก็มีเป็นโรงงานคัดแยกขยะรีไซเคิลที่ทันสมัยที่สุดในประเทศไทย ณ ขณะนั้นอีกด้วย! ซึ่งตัวโรงงานนั้นสามารถรับขยะได้ถึง 200 ตันต่อวัน และมีพนักงานกว่า 200 คน

4.2 แนวทางการพัฒนา

ในด้านธุรกิจนั้น บริษัทวงษ์พาณิชย์ถือว่าเป็นบริษัทที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงที่เดียว ในประเทศไทยนั้น แม้ในปัจจุบัน ก็ยังไม่มีบริษัทกำจัดขยะไหนที่สามารถมาทัดเทียมได้กับบริษัท วงษ์พาณิชย์เลย ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจากธุรกิจการรีไซเคิลขยะในเมืองไทยยังมีความต้องการมากกว่าผู้ให้บริการ ดังนั้นบริษัทจึงไม่มีความจำเป็นต้องวิงเวงไปหาลูกค้าแต่กลับกันลูกค้าจะเป็นผู้ติดต่อมาทางบริษัทเอง

ปัจจุบันบริษัทลูกค้าของบริษัทวงษ์พาณิชย์นокจากการรับซื้อขยะจากรายย่อยแล้ว บริษัทก็ยังมีลูกค้าเป็นบริษัทขนาดใหญ่ทั้งบริษัทไทยและบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย เช่น บริษัท โตโยต้า มอเตอร์(ประเทศไทย) จำกัด บริษัทอิตาชิกอลบอส สดเจวเจคโนโลยี(ประเทศไทย) จำกัด บริษัทไทยไมเดอร์เพคเกจจิ้ง แอนด์ อินวูเลชั่น จำกัด นอกจากนี้ตัวบริษัทเองยังมีลูกค้าต่างชาติ มากมายที่เป็นผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ขยะรีไซเคิลของบริษัทที่อึกด้วย เช่น ลูกค้าในประเทศไทยจีน มาลาเซีย ญี่ปุ่น ซึ่งอัตราส่วนลูกค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ขยะรีไซเคิลของบริษัทนั้นพบว่าเป็นลูกค้าจากต่างประเทศสูงกว่าลูกค้าในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าธุรกิจการรีไซเคิลจะเป็นตลาดที่มีความต้องการสูง สิ่งหนึ่งที่เป็นจุดสำคัญทำให้บริษัทวงษ์พาณิชย์สามารถก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งในเมืองไทยได้นั้น คือกลยุทธ์ การตลาดของบริษัทในการขยายธุรกิจ นั่นคือการขยายตลาดผ่านระบบแฟรนไชส์ โดยจัดการฝึกอบรมการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลเชิงธุรกิจระดับ SME เป็นระยะเวลาห้าวัน โดยไม่ต้องเสียค่าอบรม ซึ่งทำให้มี SME ผู้สนใจมาฝึกอบรมจากทั่วประเทศ และหลังจากเสร็จสิ้นการอบรม บริษัท วงษ์พาณิชย์พิจารณาหาหุ้นส่วนทางธุรกิจที่เป็นไปได้ โดยพิจารณาจากประวัติของ SME และผู้บริหารว่าไปร่วมได้ และมีการดำเนินกิจการที่เป็นธรรม ตลอดถึงกับหลักการบริหารองค์กรของ วงษ์พาณิชย์เอง นอกจากนั้นจึงพิจารณาสถานที่ตั้งของกิจการที่เหมาะสม ด้วยวิธีการตลาดเข่นนี้ ทำให้บริษัทวงษ์พาณิชย์สามารถขยายกิจการจนกระทั่งมีสาขาถึงกว่า 500 สาขาทั่วประเทศ

4.3 การดำเนินการ

บริษัทวงษ์พาณิชย์จำกัด ได้จัดกิจกรรมต่างๆ มากมายประกอบด้วย (วงษ์พาณิชย์, 2553)

- 1) กิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น
- 2) กิจกรรมพิชณุโลกเมืองไทยประโยชน์จากขยะ
- 3) กิจกรรมธนาคารขยะ
- 4) กิจกรรมอบรมการจัดการขยะที่วิภาวดีได้อណเด่งให้แก่ชุมชน

- 5) กิจกรรมอบรมการจัดการขยะให้แก่จังหวัดต่างๆ
- 6) โครงการหอพักสีขาว เป็นโครงการจัดการขยะในหอพักต่างๆ
- 7) โครงการตลาดนัดขยะ
- 8) โครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบรมไตรโลกนารถ (Zero Waste Project)

9) โครงการความร่วมมือทางด้านวิชาการกับสถาบันต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย ขอนแก่น สถาบันพัฒนาสื่อแยกอินโดจีน เป็นต้น

10) กิจกรรมการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ รายการโทรทัศน์ เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับการจัดการขยะ เป็นต้น

4.4 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบริษัทหงษ์พาณิชย์ จำกัด มีการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารตามแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นการสื่อสารในมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม และมิติที่ได้เด่นที่สุด คือ มิติทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น และสังคมในภาคส่วนต่างๆ โดยสามารถวิเคราะห์รายละเอียดของแต่ละโครงการได้ดังนี้

ตารางที่ 8 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัทหงษ์พาณิชย์จำกัด

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. กิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น	1. การตลาดเพื่อสังคม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ
2. กิจกรรมพิชณุโลกเมืองให้ประโยชน์จากขยะ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ 3. สื่อเชิงพาณิชย์ของโครงการ
3. กิจกรรมอนาคารขยะ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment)	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ

ตารางที่ 8 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัทงบประมาณชั้นนำ (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
	3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
4. กิจกรรมอบรมการจัดการ ขยะชีวภาพด้วยไส้เดือนแดง ให้แก่ชุมชน	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
5. กิจกรรมอบรมการจัดการ ขยะให้แก่จังหวัดต่างๆ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
6. โครงการหอพักสีขาว เป็น [*] โครงการจัดการขยะในหอพัก ต่างๆ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment) 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
7. โครงการตลาดนัดขยะ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment) 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
8. โครงการจัดการขยะแบบมี ส่วนร่วมของชุมชนบรมไทรโลก นารถ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ
9. โครงการความร่วมมือ [*] ทางด้านวิชาการกับสถาบัน ต่างๆ	1. ธุรกิจยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้ 3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อเฉพาะกิจของโครงการ

ตารางที่ 8 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัทวงศ์พาณิชย์จำกัด (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
10. กิจกรรมการสื่อสารฝ่ายสื่อ ต่างๆ	1. ถูกรักษาอย่างยั่งยืน 2. การสื่อสารความรู้เชิงบันเทิง (Edutainment)	1. กิจกรรมการดำเนินโครงการ 2. สื่อกิจกรรมต่างๆ ใน โครงการ 3. สื่อโฆษณาของโครงการ

5. กรณีศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยญี่ปุ่น

5.1 ความเป็นมา

จากโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ ที่ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานและทดลองเรียนการพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืนร่วมกับ Japan International Cooperation Agency (JICA) ได้ทดลองทบทวนการประยุกต์ใช้แนวคิดพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาวญี่ปุ่น ดังนี้ จากความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้น้อมถอดไว้ในปี ค.ศ. 1987 จะเห็นได้ว่าประเทศไทยญี่ปุ่นได้กำหนดแนวทางการพัฒนาตั้งแต่หลังสมรรถภาพโลกครั้งที่ 2 อย่างมีเป้าหมายชัดเจนโดยมีดุลสมดุลระหว่างสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมโดยเกิดจากความจำเป็นของเหตุการณ์หลายอย่าง เช่น ประเทศเกิดความเสียหายอย่างรุนแรงในทุกด้านขององค์ประกอบในการพัฒนา โครงสร้างการปกครองประเทศมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการแพ้สงครามโลกทรัพยากร้ายในประเทศมีจำกัดในขณะที่ประเทศต้องการพัฒนาอย่างมาก พื้นที่ราบมีค่อนข้างน้อยจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ประเทศตั้งอยู่ในเขตที่มีภัยธรรมชาติค่อนข้างมากโดยเฉพาะธรณีพิบัติ เป็นต้น

5.2 การดำเนินการ

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบข้างต้น ทำให้ประเทศไทยญี่ปุ่นกำหนดแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานของการพิจารณาร่วมกับปัญหาที่เกิด ณ เวลานั้นและปัญหาในอนาคตที่จะเกิดโดยแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทยญี่ปุ่นได้ถูกถ่ายทอดมาในองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมญี่ปุ่น ประกอบด้วย (การเคหะแห่งชาติและ JICA, 2007)

5.2.1 วัฒนธรรมที่ยั่งยืน วัฒนธรรมที่ยั่งยืนของประเทศไทยญี่ปุ่นไม่ได้มีความหมายเพียงการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วนั้น แต่หากยังรวมไปถึงการสอดประสานระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่ให้เกิดสมดุลในองค์รวม ประกอบด้วย

1) วัฒนธรรมการแต่งกายที่บางส่วนยังสามารถดำรงวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมได้ เช่น ชุดกิโมโน ชุดนาริตะ จะสามารถพบเห็นได้ทั่วไปเนื่องจากความสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศของญี่ปุ่นและความลงตัวของรูปแบบและประโยชน์การใช้งาน

2) วัฒนธรรมที่พักอาศัย การคงอยู่ของรูปแบบที่พักอาศัยแบบดั้งเดิมเป็นลักษณะของการนำมาพัฒนาใช้ตามภูมิปัญญาดั้งเดิมตามความหมายของภูมิปัญญา โดยลักษณะของเรือนพื้นถิ่นของประเทศญี่ปุ่นเกิดตามเงื่อนไขท้องถิ่น

- อิทธิพลทางธรรมชาติ

- อิทธิพลทางวัฒนธรรม โดยการออกแบบอยู่บนพื้นฐานของสัดส่วนมนุษย์ (Human Scale) ดูได้จากการหนาพื้นที่ใช้งานจากเต็อตาตาม (Tatami) เป็นพื้นฐานของระบบ MODULA SYSTEM

3) ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีการบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ผ่านทางขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมทั่วโลกโดยประเทศญี่ปุ่นสามารถเชื่อมโยงบทบาทของขนบธรรมเนียมกับกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ได้อย่างลงตัวโดยมีหลักการคือ ปกป้องและเคารพ

4) วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ญี่ปุ่นใช้การจัดระเบียบทางสังคมทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เช่น การเข้าແ老人家ในการรับบริการสาธารณะต่างๆ ทำให้ทั้งผู้ให้และผู้รับใช้บริการได้อย่างมีประดีทิพภาพ ในด้านวัฒนธรรมการบุริโภค ชูชิ หรือ เซซา米 เป็นอาหารที่มีขั้นตอนการเตรียมที่ใช้พลังงานน้อยมาก

5.2.2 รูปแบบเมืองที่ยั่งยืน

ในโลกนี้มีหลากหลายลักษณะการและทฤษฎีในการสร้างรูปแบบเมืองที่ยั่งยืนในโลก เช่น Moltan Keain ในประเทศอังกฤษ หรือเมือง Barcelona ในประเทศสเปน ในประเทศญี่ปุ่นก็จะพบรูปแบบของเมืองยั่งยืน (Sustainable City) ในเขต Shinonome และเขต Toyosu San ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี Compact City โดยให้แหล่งงาน ย่าน ที่พักอาศัย ย่านสันทนาการ สร้างสาธารณูปโภคในพื้นที่เดียวกัน ใช้ระบบการเดินทางน้อย เชื่อมโยง INFRASTRUCTURE SYSTEM เข้าหากันได้โดยสะดวกส่งผลให้เกิด Sustainable Transportation

5.2.3 สังคมที่ยั่งยืน

สังคมที่ยั่งยืนต้องประกอบด้วยการรักษาสมดุลขององค์ประกอบ 3 ส่วนคือ สังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาไปพร้อมกัน การให้ความสำคัญของพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะในชุมชน (Green Area) และการร่วมกันดูแลรักษา การลดการใช้พลังงานโดยใช้พาหนะที่ใช้พลังงานน้อย (Low Energy) ผลงานดีต่อระบบเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

และระดับประเทศ การร่วมรับผิดชอบต่อสังคมโดยการคัดแยกขยะเพื่อลดการใช้ทรัพยากร ลดการใช้พลังงาน รักษาสภาพแวดล้อม

5.2.4 ชุมชนที่ยั่งยืน

เนื่องจากในปัจจุบันสภาพสังคมญี่ปุ่นมีการแข่งขันทางธุรกิจค่อนข้างสูง อีกทั้งระบบสังคมได้ถูกจัดระเบียบไว้อย่างเข้มแข็ง ทำให้ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนค่อนข้างน้อย ขาดความเข้มแข็งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน จันเป็นปัญหาหนึ่งที่ประเทศไทยญี่ปุ่นให้ความสำคัญมากและได้มีความพยายามสร้างกระบวนการชุมชนขึ้น เช่น Fukazawa Housing โดยมีพื้นที่ส่วนกลางให้ชุมชนมาทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ร่วมกัน Kita-Shiba มีการจัดร้านค้าชุมชนและกิจกรรมเยาวชน

5.2.5 สถาปัตยกรรมยั่งยืน

ในประเทศไทยญี่ปุ่นมีกระแสความตื่นตัวเรื่อง Sustainable โดยเฉพาะวงการสถาปัตยกรรมโครงการ NEXT 21 อยู่ในเขตเมืองโอซาก้า เป็นอาคารโครงการทดลองของบริษัท Osaka Gas ก่อสร้างเสร็จเมื่อปี 1993 มีจำนวน 18 หน่วยพักอาศัย โครงสร้างอาคารสามารถปรับเปลี่ยนตามความต้องการผู้พักอาศัย เปลี่ยนอาคารและระบบของอาคารออกแบบเพื่อเป็นอาคารประหยัดพลังงาน เพราะอาคาร NEXT 21 ใช้แก๊สเป็นพลังงานที่ใช้ในอาคาร เช่น โครงการ Fukuzawa Symbiotic Housing Complex เป็นต้น เป็นโครงการที่พัฒนาขึ้นในปี 1992 และดำเนินการเสร็จในปี 1997 โดยเดิมเป็นบ้านไม้เก่าสร้างในปี 1952 ใช้วัสดุการก่อสร้างอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นอาคารที่ใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ทรัพยากรน้ำ, ดิน, พลังงาน อย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดการอาคารอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.6 ผลิตผลอันยั่งยืน

จากแนวคิดเกี่ยวกับความยั่งยืนในระดับต่างๆ ถูกถ่ายทอดลงมาในผลิตภัณฑ์ต่างๆ ใช้ในหลากหลายวงการ เช่น ผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนด้านพลังงานทดแทนหรือผลิตภัณฑ์จากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น ต่างก็มีแนวคิดพื้นฐานเดียวกัน คือ

- 1) ผลิตจากวัสดุที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า
- 2) ใช้พลังงานในการผลิตน้อย
- 3) วัสดุที่ใช้ผลิตควรปลดภัยต่อผู้ใช้และสิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นวัสดุที่สามารถนำมารีไซเคิลได้
- 5) คำนึงถึงพลังงานทดแทน
- 6) ใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

- 8) คำนึงถึงสภาพอากาศ
- 9) การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
- 10) รักษาระบนนิเวศของพื้นที่
- 11) คำนึงถึงความปลอดภัยและสุขภาพ
- 12) บูรณาการเป็นองค์รวม

5.3 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการณีศึกษาประเทคโนโลยีปูน จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นได้ใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา และใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับประชาชนทุกคนในประเทศ ด้วยสภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ลิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จมากในหลายส่วนให้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในญี่ปุ่นเป็นแนวคิดการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 9 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. วัฒนธรรมที่ยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถี ชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทาง สังคม
2. รูปแบบเมืองที่ยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถี ชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทาง สังคม
3. สังคมที่ยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถี ชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทาง สังคม
4. ชุมชนที่ยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถี ชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทาง สังคม

ตารางที่ 9 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย (ต่อ)

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
5. สถาปัตยกรรมยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม
6. ผลิตผลอันยั่งยืน	1. การสื่อสารความรู้ 2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตประจำวัน	1. กิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน 2. ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม

6. กรณีศึกษาโครงการเมืองสร้างสรรค์คลองชองเกชอน ประเทศไทยได้

6.1 ประวัติของคลองชองเกชอน

แม่น้ำอาเขตคลองชองเกชอนในโครงการที่จะฟื้นฟูมีระยะเพียงแค่ 5.8 กม. แต่เป็นโครงการที่ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจอย่างมาก มีการติดตามความเคลื่อนไหวในแต่ละกระบวนการนี้อย่างต่อเนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลง ครั้งสำคัญรวมทั้งเป็นคลองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ประชาชนจึงเป็นส่วนสำคัญในการให้การสนับสนุนโครงการจนลุล่วงสำเร็จได้

การสนับสนุนจากภาคประชาชนเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในความสำเร็จของคลองชองเกชอนก็คือ การสนับสนุนจากภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูคลอง เช่น การประกวดภาพวาดคลองชองเกชอน ในเดือน พฤษภาคม 2005 การแข่งขัน การวาดฝาผนังกรุงโซล ในฝั่ง โดยทางโครงการได้ขยายเซรามิก 1 แผ่น แผ่นละ 10,000 วอน โดยให้ประชาชนเขียนคำขวัญและวาดรูปอนาคตที่อยากให้กงโซลเป็น แล้วนำเข้าไปติดในส่วนหนึ่งของคลองเป็นนิทรรศการเซรามิกที่ยาว 500 เมตร และนำเขารายได้ที่ได้ไปเป็นส่วนหนึ่งของงบก่อสร้างด้วย

ระยะเวลาการก่อสร้าง 2 ปี 3 เดือน ใช้งบประมาณประมาณ 1 หมื่นห้าพันสองร้อยล้านบาท มีจำนวนคนงานก่อสร้างร่วม 7 แสนคน ระยะทางก่อสร้างรวม 5.8 กิโลเมตร โดยก่อนจะสร้างได้มีการระดมนักออกแบบกว่า 100 ท่าน เพื่อมาจัดวางผืนที่ใช้สอยของคลองว่าควรจะเป็น

อย่างไร จนแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2005 มีพิธีเปิดเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ท่ามกลางประชาชนเข้าร่วมงานอย่างคับคั่ง (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน), 2554)

6.2 การดำเนินโครงการฟื้นฟูสภาพคลองและแนวทางในอนาคต

โครงการ ฟื้นฟูสภาพคลองของเกขอนได้มีกระบวนการและผลกระทบต่างๆ ในระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี 3 เดือน งบประมาณ 15,200 ล้านบาท มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจมากกว่า 813,600 ล้านบาท ซึ่งโครงการได้เกิดผลที่ตามมาด้านสิ่งแวดล้อม คือ การลดลงของอุณหภูมิตอนกลางวันของใจกลางเมือง การลดลงของมลภาวะใจกลางเมือง การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาโซลให้เป็นอย่างที่ประชาชนหวังได้สำเร็จ และเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาอื่นๆ ซึ่งหน้าที่หลักของคลองในปัจจุบัน คือ เป็นตัวแทนการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพของคลองทั้งหมด ซึ่งมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมตลอดทั้งปีด้วย (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน), 2554)

คลองของเกขอนได้เป็นตัวอย่างที่สำคัญของการปรับปรุงเมืองอย่างสร้างสรรค์และสามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้จริง การฟื้นฟูคลองทำให้มีสิ่งเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และมีผลลัพธ์ตามมาหลากหลาย? เมืองซึ่งจากเดิมเป็นทางด่วนคอนกรีตได้กลายเป็นแหล่งชีวิตริมแม่น้ำ ชีวิตริมแม่น้ำ ศิลปะ และวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นใหม่ร่วมกัน มีการผ่านกระบวนการการบริเวณสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาต่างๆ จนสามารถได้รับ การยอมรับและดำเนินโครงการสำเร็จลุล่วงโดยยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้ได้อย่างดี มีการได้ผลตอบรับอย่างดีจากทั้งภาครัฐและต่างประเทศ นอกจากนั้น การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในโครงการ ทำให้เกิดการร่วมแรง ประสบการณ์สำนึกรักษา และความภาคภูมิใจ ใน การร่วมสร้างสรรค์ฟื้นฟูเมืองนั้นอย่างแท้จริง (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน), 2554)

6.3 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการนี้ศึกษาเมืองสร้างสรรค์ คลองของเกขอน ประเทศไทยได้ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้ใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา และใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางกับประชาชนทุกคนในประเทศไทย

ตารางที่ 10 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโครงการเมืองสร้างสรรค์คลองชองเกชอน ประเทศเกาหลีใต้

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการ สื่อสาร เพื่อการ พัฒนาอย่าง ยั่งยืน	สื่อที่ใช้
<p>1. การพัฒนาอย่างยั่งยืนใน มิติด้าน สิ่งแวดล้อม และนำมาซึ่งการพัฒนาในมิติด้านสังคมที่ทำให้ก่อตั้ง กลุ่มโซลาร์เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และการ พัฒนาในมิติด้านเศรษฐกิจคือการหลังไฟฟ้าเข้ามาที่คลองแห่งนี้ของ นักท่องเที่ยว</p>	<p>1, การสื่อสาร ความรู้เชิง บันเทิง (Edutainment) ผ่านกิจกรรม ต่างๆ เช่น กิจกรรมการ ประภาดุจดิ ภพ ก้าว ประกวด ถ่ายภาพ ก้าว แสดง นิทรรศการ เป็นต้น 2. การสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม</p>	<p>1. การ ดำเนิน โครงการ 2. สื่อ เอกสาร กิจกรรม ต่างๆ ใน การ โครงการ ต่างๆ 3. การ ทำ ประชาค น</p>

7. กรณีศึกษาบริษัท IKEA

7.1 ความเป็นมา

เรื่องราวของ IKEA เริ่มขึ้นในปี 1926 โดยมี Ingvar Kamprad เป็นผู้ก่อตั้ง เขาก่อตั้ง IKEA ที่ Småland ทางตอนใต้ของสวีเดน และเติบโตขึ้นที่ฟาร์ม Elmtaryd ใกล้กับหมู่บ้านเล็กฯ ที่ชื่อ Agunnaryd แม้จะเป็นเพียงเด็กหนุ่ม แต่เขาก็รู้ว่าตัวอยู่เสมอว่าอย่างการทำธุรกิจ จากจุดเริ่มต้นในป่า

ทางได้ของสวีเดน สุการเป็นผู้นำระดับโลกด้านเฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้าน มีสาขาจำนวนมากอยู่ใน 44 ประเทศทั่วโลก โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในสวีเดน (IKEA, 2011)

1) ช่วงทศวรรษ 1920 “ไม้ขีดไฟ” เป็นสินค้าชิ้นแรกที่ Ingvar ขาย แม้ขณะนั้นเด็กชาย Ingvar จะอายุเพียง 5 ขวบ แต่ก็เริ่มรู้จักนำไม้ขีดไฟมาแบ่งขายให้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง จนกันนั้นอีกสองปี เขาริเริ่มขยายตลาดด้วยการปั้นจักรยานไปขายได้ไกลขึ้น เข้าซื้อไม้ขีดราคาสูงที่สต็อกไฮล์ม และนำมาขายปลีกในราคากลูก แต่ก็ยังได้กำไรงาม จากไม้ขีด สินค้าของเขามีเพิ่มเป็นเมล็ดพันธุ์ดอกไม้ การ์ดของพร อุปกรณ์ตกแต่งต้นคริสต์มาส ไปจนถึงดินสอและปากกาลูกลิ้น

2) ช่วงทศวรรษ 1940 – 1950 ทศวรรษนี้เป็นช่วงเวลาแห่งการวางแผนรากฐานของธุรกิจค้าปลีกของ IKEA โดย Ingvar Kamprad ผู้มีวิสัยทัศน์ของการเป็นเจ้าของธุรกิจ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา IKEA ให้กลายเป็นผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้านชั้นนำ ในช่วงนี้เขาเริ่มศึกษาการออกแบบเฟอร์นิเจอร์ การประกอบเฟอร์นิเจอร์เอง การโฆษณา รวมทั้งการใช้แคตตาล็อกและชิร์วูมสินค้า เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก

3) ช่วงทศวรรษ 1960 - 1970 แนวทางความเป็น IKEA เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ในช่วงทศวรรษนี้ มีการเปิดสาขาใหม่หลายแห่ง และมีสินค้าระดับแม่เหล็กเกิดขึ้นในช่วงนี้หลายชิ้น เช่น ตู้ห้องนอนรุ่น BILLY และอาว์มแชร์รุ่น POÄNG แนวทางความเป็น IKEA ที่พัฒนาและก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นนี้ ได้บันทึกไว้ในหนังสือที่ชื่อว่า The Testament of a Furniture Dealer

4) ทศวรรษ 1980 IKEA รุกเข้าสู่ตลาดใหม่ย่างกว้างขวาง เช่น สนธิรัฐอเมริกา อิตาลี ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร และยังเป็นช่วงทศวรรษที่มีการเปิดตัวผลิตภัณฑ์คลาสสิกของ IKEA หลายรุ่น ทั้ง KLIPPAN, LACK และ MOMENT นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ IKEA เริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่รูปแบบที่ทันสมัยย่างเข้มทุกวันนี้

5) ทศวรรษ 1990 เป็นช่วงเวลาที่ IKEA เติบโตอย่างต่อเนื่อง มีการเปิดตัวแผนกใหม่คือ Children's IKEA ซึ่งเน้นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในบ้านสำหรับครอบครัวที่มีเด็กเล็ก นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้ง The IKEA Group ซึ่งเป็นโครงสร้างบริหารองค์กรที่มีความสำคัญต่อการเติบโตของธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง โดยยึดหลักสำคัญในการทำธุรกิจ ว่าธุรกิจที่ดีต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อผู้คนและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ

6) ช่วงปี 2000 จนถึงปัจจุบัน IKEA เริ่มขยายตลาดไปสู่ญี่ปุ่นและรัสเซีย มีการสร้างสรรค์และนำเสนอชุดห้องนอนและห้องครัว ที่มีรูปแบบเข้าชุดกันอย่างลงตัว ทั้งเฟอร์นิเจอร์ของใช้และของตกแต่ง นอกจากร้านที่ยังเป็นช่วงเวลาที่ IKEA ได้เข้าร่วมโครงการเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากมายตามประสบผลสำเร็จ

7.2 แนวคิดการดำเนินธุรกิจ

วิสัยทัศน์ของ IKEA ในการดำเนินธุรกิจคือ การสร้างคุณภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าให้กับคนทั่วไป ซึ่งสามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยนโยบายทางธุรกิจที่ชัดเจน คือ การจัดทำห้องน้ำอย่างมีมนต์เสน่ห์และสินค้าตกแต่งบ้านที่มีความหลากหลาย “ได้รับการออกแบบอย่างสร้างสรรค์” เป็นประกายน้ำเงินเทาและรูปแบบเรียบง่ายสวยงาม ในราคาย่อมเยาที่คนทั่วไปสามารถเป็นเจ้าของได้

ลักษณะที่โดดเด่นของสินค้า คือ วิถีชีวิตแบบชาวสวีเดน อิทธิพลทางประวัติศาสตร์ของสวีเดน ภูมิประเทศจาก Småland ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของสวีเดน มีสภาพผืนดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ แต่ผู้คนที่รักน้ำดื่มมีร่องรอยเชิงโบราณของอาชญากรรม เช่น หินทรายอ่อนหัก หินทรายหินทราย และหินทรายที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้เกิดประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน นี่คือแนวทางที่เป็นหัวใจของ IKEA ในการลดต้นทุนการผลิตเพื่อให้สินค้ามีราคาที่ถูกโดยไม่มีการลดคุณภาพของสินค้าลงแต่อย่างใด สวีเดนเป็นประเทศที่มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติในเรื่องของการปลูกผักและผลิตภัณฑ์อาหาร และสังคมสุภาพ สถาปัตยกรรม IKEA ก่อตั้งขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่สวีเดนได้กลายเป็นสังคมตัวอย่างที่ผู้คนให้ความใส่ใจกัน และต่างได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมไม่ว่ารายทรัพย์ดีหรือดี ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของ IKEA ที่มุ่งมั่นสร้างสรรค์สร้างชีวิตที่ดีกว่าให้กับคนทั่วไปในทุกๆ วัน IKEA จะสนับสนุนความตั้งใจนี้ให้สำเร็จก็ต้องมีความร่วมมือร่วมใจจากทุกคน เช่น การประกอบเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ก่อตั้งสินค้าต่างๆ ของ IKEA ยังมีความปลอดภัยสำหรับเด็กและตอบโจทย์ทุกความต้องการของสมาชิกในบ้านได้ทุกเพศทุกวัย

จากแนวคิดการดำเนินธุรกิจของ IKEA ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าเป็นแนวคิดการดำเนินธุรกิจแบบยั่งยืนด้วยการพิจารณา มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือ การคิดค้นวิธีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด นี่คือแนวทางที่เป็นหัวใจของ IKEA ในการลดต้นทุนการผลิต เพื่อให้สินค้ามีราคาที่ถูกโดยไม่มีการลดคุณภาพของสินค้าลง มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือ การผลิตสินค้าบนพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมสวีเดนที่อบอุ่น ร่วมแรงร่วมใจ และมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือ การเจริญเติบโตทางธุรกิจอย่างต่อเนื่องยาวนาน

7.3 การดำเนินการ

1) กลุ่มผลิตภัณฑ์ IKEA ให้ความสำคัญเรื่องของฟังก์ชันและดีไซน์ที่เรียบง่าย อย่างมีสไตล์ ในราคาน้ำดื่มที่เหมาะสม เพื่อให้เป็นตัวเลือกที่สามารถเติมเต็มทุกห้องในบ้านของทุกคน โดยนำเสนอผลิตภัณฑ์สำหรับทุกคน

2) บรรจุภัณฑ์ ผลงานสร้างสรรค์ในด้านบรรจุภัณฑ์ที่ช่วยกำหนดราคาขาย ด้วยความคิดที่ต้องการทำให้สินค้ามีราคาถูกลงสำหรับทุกคน นักออกแบบจึงวิเคราะห์กระบวนการ

ผลิตทั้งหมด รวมถึงวัสดุที่ใช้ ระบบโลจิสติกส์ แรงงานและต้นทุนค่าขนส่ง ผลที่ได้คือวิธีบรรจุแบบใหม่ที่ช่วยประหยัดค่าขนส่ง

3) ความรับผิดชอบต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม โดยการคิดค้นวิธีการผลิตที่ช่วยประหยัดต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4) สินค้าและวัตถุดิบ IKEA ทำงานเพื่อปรับปรุงสินค้าและวัตถุดิบที่เลือกใช้ให้สอดคล้องกับต้องการของลูกค้า เช่น การลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เป็นหลักพื้นฐานในนโยบายของเรา เราพยายามเลือกใช้วัสดุหมุนเวียนหรือวัสดุที่นำมากลับมาใช้ใหม่ได้ ในการผลิตสินค้า

7.4 กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

จากโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบริษัท IKEA มีการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารตามแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นการสื่อสารในมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม และมิติที่โดดเด่นที่สุด คือ มิติทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยสามารถวิเคราะห์รายละเอียดของแต่ละโครงการได้ดังนี้

ตารางที่ 11 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัท IKEA

กิจกรรมการสื่อสาร	แนวคิดการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สื่อที่ใช้
1. กลุ่มผลิตภัณฑ์ IKEA	1. ธุรกิจยั่งยืน	1. สินค้า 2. สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า
2. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์	1. ธุรกิจยั่งยืน	1. บรรจุภัณฑ์ 2. สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า
3. ความรับผิดชอบต่อผู้คน และสิ่งแวดล้อม	1. ธุรกิจยั่งยืน	1. สินค้า 2. สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า
4. สินค้าและวัตถุดิบ	1. ธุรกิจยั่งยืน	1. บรรจุภัณฑ์ 2. สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า

บทที่ 5

บทสรุป

1. สรุปกระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในปัจจุบันเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เรื่องว่าสาเหตุของความด้อยพัฒนาเกิดได้ทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก การศึกษาเรื่องการพัฒนาจำเป็นต้องศึกษาการพัฒนาประเทศทั้งในด้านความสมัพนธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก และความสมัพนธ์ภายในประเทศ นอกจากนั้นการศึกษาการพัฒนานี้ ควรจะให้ความสนใจกับเนื้อหาของการพัฒนาให้มากขึ้นแทนที่การสนใจแต่เพียงรูปแบบสูตรสำเร็จของการพัฒนา

ในเรื่องแบบจำลองการพัฒนานี้ กระบวนการทัศน์นี้เรื่องว่าไม่มีแบบจำลองສากลสำหรับการพัฒนา แต่ละสังคมต้องพัฒนาโดยทั่วไป แต่ละสังคมควรต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเสมอภาคอยู่ติดรวม และการวางแผนการพัฒนาต้องมีลักษณะกระจายอำนาจและส่งเสริมการนำทรัพยากรจากห้องถินมาใช้ในกระบวนการการพัฒนา

กระบวนการทัศน์ใหม่นี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเองทั้งในระดับการวางแผนและการดำเนินการ โดยมีแนวคิดในการพัฒนาคือ การประสานทั้งแนวความคิดใหม่และแนวความคิดเก่าในการพัฒนาเข้าด้วยกันโดยในแต่ละชุมชนห้องถินจะมีการใช้แนวความคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป

ทิศทางการพัฒนา คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลักซึ่งครอบคลุมทั้งความต้องการทั้งด้านวัตถุและจิตใจ การพัฒนาที่เกิดมาจากแกนกลางของแต่ละสังคม เกิดมาจากเอกลักษณ์ ค่านิยม และวิสัยทัศน์ของสังคมนั้น (Endogenous) มิใช่เป็นการพัฒนาที่นำเข้าจากสังคมอื่นๆ และการพัฒนาจะต้องพึ่งพาความแข็งแกร่งและทรัพยากรหั้งด้านวัตถุ แรงงานบุคคล ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เชิง (Self-Reliance) การพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุมีผล โดยคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนที่จะจัดการกับการพัฒนานี้ รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยานานถึงคนรุ่นต่อไปด้วย (Ecologically Sound) การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ต้องระมัดระวังให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและระดับวัฒนธรรมของห้องถิน และเป้าหมายการพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมมิติทุกด้านของสังคม (Based on Structural Transformations) ทั้งความสมัพนธ์ทางสังคม กิจกรรมทาง

เศรษฐกิจ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยทางสังคม รวมทั้งโครงสร้างอำนาจโดยการจัดระบบให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจและสามารถดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง

2. ลักษณะเฉพาะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีประกอบด้วยแนวคิด 13 ประการ ดังนี้ การแพร่กระจาย/การเผยแพร่ในวัตกรรมใหม่ๆ ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา การพัฒนาเครือข่าย และเอกสาร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนา การตลาดเพื่อสังคม การศึกษา กิจกรรม (Edutainment) การสื่อสารศุภภาพ การเคลื่อนไหวทางสังคม การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การศึกษา และการสื่อสาร การสร้างองค์กร/สถาบันต่างๆ การพัฒนาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติในด้านการพัฒนา การสื่อสารที่สนับสนุนการพัฒนา การสร้างชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ชุมชน HIV/AIDS และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

3. วิธีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญคือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะที่สำคัญ มีความเชื่อว่าปัญหาเกิดจากขาดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต แบบจำลองการสื่อสารที่ใช้คือ แบบจำลองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การเปลี่ยนแปลงเกิดจากกลไกทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ร่วมกันเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง การศึกษาคือการเรียนรู้อย่างอิสระ กลุ่มเป้าหมายของการสื่อสาร คือ กลุ่มประชาชนเป้าหมาย/กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเชิงรุก วิธีการสื่อสาร คือ ประเด็นปัญหาและประเด็นการต่อสู้ต่างๆ ในสังคม ข้อถกเถียงอภิปรายต่างๆ มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคลและสังคม บรรทัดฐานทางสังคมความสัมพันธ์อำนาจ ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากกระบวนการสื่อสารคือ การมีส่วนร่วมของกระบวนการทางการเมืองและสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดไป

4. สรุปกรณีศึกษา

จากกรณีศึกษาทั้ง 7 กรณีศึกษาที่เสนอในบทที่ 4 คือ กรณีศึกษามูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์ กรณีศึกษาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ กรณีศึกษา SCG eco value กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ จำกัด กรณีศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ปูนกรณีศึกษาโครงการเมืองสร้างสรรค์คดlongของเกษตร ประเทศไทยได้

แล่กรณีศึกษาบริษัท IKEA สามารถสรุปได้ว่า ห้อง 7 กรณีศึกษาใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดหลักในการดำเนินโครงการ/ธุรกิจ โดยใช้วิธีการที่สำคัญ 3 วิธีคือ

- 1) การสื่อสารเพื่อพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืนในกรณีของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์ เมื่องอุดสาหกรรมเชิงนิเวศ SCG eco value การดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ และ IKEA ที่ใช้วิธีการดำเนินธุรกิจโดยใช้คำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านสังคม และมิติด้านเศรษฐกิจ
- 2) การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคม ในกรณีของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์ การดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ SCG eco value
- 3) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในกรณีของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชนูปถัมภ์ เมื่องอุดสาหกรรมเชิงนิเวศ การดำเนินธุรกิจรีไซเคิลขยะของบริษัทวงศ์พาณิชย์ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และการเมืองสร้างสรรค์ด่องด้นของเกษตร ประเทศไทย ให้ที่ทุกกรณีศึกษาต่างใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ การซักจูงใจให้ปฏิบัติ ไปจนถึงกระบวนการยินยอมเป็นค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมซึ่งหยั่งรากลึกลงเป็นจิตวิธีที่ต้องอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การเคหะแห่งชาติและJICA. (พฤษภาคม 2553). การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบคันเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก <http://jica.nha.co.th/knowledge/experience/%E0%B8%81%E0%B8%B2.%E0%B8%AA%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%AA>.

กาญจนา แก้วเทพและคณะ. (2543). **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้ กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.**

การนิคมอุตสาหกรรม. (11 เมษายน 2554). **ข้อกำหนดคุณลักษณะมาตรฐานของการเป็น “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” (Eco – Industrial Estate & Networks).** สืบคันเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก http://202.142.223.143/~bldcco/download/7_1/FinalEcoIndicator5Apr11_add%20policy%20target.pdf.

เกศินี จุฑาภิจิตร. (2542). **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.** นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สร้อยคล. (2542). **การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคม ในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง. (2554). **การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน.** สืบคันเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก <http://www.maefahluang.org/index.php>.

วงศ์พาณิชย์. (2553). **นโยบายเพื่อสิ่งแวดล้อม.** สืบคันเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก <http://www.wongpanit.com/wpnnew/aboutme.php>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. (2552). **รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (4 ตุลาคม 2554). โครงการเมืองสร้างสรรค์: คลองชองเกชอน. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก <http://creativeokmd.com/articles/1/97/n-a>.

ภาษาอังกฤษ

- Adams, W.M. (2006). *The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty-first Century*. Cambridge: University of Cambridge.
- Berigan, F.J. (1979). *Access and Participation*. Paris: UNESCO.
- Berdenave, Juan D. (1977). *Communication and Rural Development*. Paris: UNESCO.
- Elliot J. (1994). *An Introduction to Sustainable Development*. London: Routledge.
- GTZ Rioplus Working Process. (2006). *Strategic Communication for Sustainable Development*. Eschborn: GTZ
- Howkins, John. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. England: Penguin.
- IKEA. (2011). ไอเดียธุรกิจของ IKEA. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก http://www.ikea.com/ms/th_TH/about_ikea/the_ikea_way/our_business_idea/index.html.
- Knapf. (2003). *Handbook Interpersonal Communication*. London: Sage.
- Lazarsfeld, P.F., Berelson, B. & Gaudet, H. (1944). *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. New York: Columbia University Press.
- Lerner, Daniel and Schramm, Willbur. (1967). *Communication and Change in the Developing Countries*. Honolulu: East-West Center.
- Lie, R. (2003). *Spaces of Intercultural Communication. An interdisciplinary Introduction to Communication, Culture, and Globalizing/Localizing Identities*. Cresskill: Hampton Press.
- McKee, N., Manoncout, E., Saik Yoon, C. & Carniege, R. (2003). Involving People Evolving Behaviour, in Servaes, J. (2003). *Approaches to Development*.

- Studies on Communication for Development. Paris: UNESCO.
- McQuail,D. (1983). Mass Communication Theory. California: Sage.
- Nerfin, M. (1977). Another Development: Approachs and Strategies. Dag Hammarskjold Foundation, Upsala.
- Rogers, E. M. (1962). Diffusion of Innovations. New York: Free Press.
- Rogers, E. M., & Agarwala-Rogers, R. (1976). Communication in Organizations. New York: Free Press.
- Shannon, Claude E. & Warren Weaver. (1949). A Mathematical Model of Communication. Urbana: University of Illinois Press
- Schramm, Wilbur. (1979). Mass Media and National Development. Honolulu: East-West Center.
- Servaes, Jan. (1989). One World, Multiple Cultures: A New Paradigm on Communication for Development. ACCO: Belgium.
- Servaes, Jan. (1993). Development Communication in Action: Report of the Inter-Agency Meeting on Advocacy Strategies for Health and Development. WHO Conference, Geneva, 9-13 November 1992, Geneva: WHO.
- Servaes, Jan. (1996). Participatory Communication for Social Change. Sage Publication
- Servaes, Jan & Malikho, Patchanee. (2007). Communication and Sustainable Development Background Paper. Rome: FAO.
- Singhal, Arvind& Rogers, Everett M. (1989).Education though Television. Journal of the United Nation's Population Fund. 16(2): 38-47.
- Somavia, J. (1981). The Democratization of Communication. Development Dialogue.
- Sanyawiwat, S. (2003) Theories and Social Development Strategies. Bangkok: Chualalongkorn University Press.
- SCG. (2551). การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2554, จาก http://www.scg.co.th/th/05sustainability_development/eco-value.html.
- Tufte, Thomas and Mefalopulos, Paolo. (2009). Participatory Communication: a Practical Guide. Washington D.C.: the World Bank.
- UNCTAD. (2010). Creative Economy 2010. United States: United Nation.

UNESCO. (2006). Understanding Creative Industries: Cultural Statistics for Policy
Maker. United States: UNESCO

United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA).(1992). United
Nations Conference on Environment and Development. NewYork: DESA.

